

ПРЕПОДОБНИ ИСААК СИРИН

ПОДВИЖНИЧКЕ ПОУКЕ

Кратко саопштење о њему

Отацбина светог Исаака беше Ниневија. О његовим родитељима се не зна ништа. У младости се, заједно са братом, удаљио од света и свега светског, ступио у манастир светог Матије и примио образ и чин монашког живота.

Усавршивши се у тој обитељи у подвижништву и у довољној мери напредовавши у врлинама, он беше рањен жељом за безмолвијем. Удаљивши се на веће растојање од општежића, он се настанио у пустињску келију и почео да проводи потпуно усамљенички живот, ни са ким не општећи и имајући пред собом само Бога и себе. Ступивши на управу поменутих општежићем, његов брат га је много убеђивао и молио да остави пустињу и да се врати код њих. Међутим, он је био толико везан за пустињу да се није сагласио да је остави ни на најкраће време.

Међутим, оно што није учинила молба брата, учинило је Божанствено откривење. Не послушавши сродника, свети Исаак се покорио Оцу који га је одозго призвао да управља Ниневијском Црквом. Стога он оставља пустињу и бива рукоположен за епископа великог града Ниневије. Јер, није требало да се светилник сакрива испод сасуда пустиње, већ да буде постављен на свећњак пастирства те да далеко разлива светле зраке светлосарне врлине. Међутим, ни то није сувише дуго трајало. Светитељ је оставио своју епископску катедру из следећег разлога.

Код њега у епископски двор су дошла два човека, зајмодавац и дужник. Један је тражио да му се одмах врати дуг, а други је тражио да му се да још извесно време. Међутим, зајмодавац је одговорио: "Ако ми он одмах не врати дуг, предаћу га суду". Свети Исаак му је приметио: "Јеванђелска заповест ти налаже да уопште не тражиш своје од онога који ти је узео. Утолико пре треба да покажеш великодушност према ономе који је обећао да ће ти ускоро вратити дуг". Тај груби човек је, пак, одговорио: "Остави ти сада јеванђелску заповест". И више није хтео ништа да чује.

Тада је епископ рекао у себи: "Ако се они не повинују јеванђелским заповестима Господњим, шта бих ја још овде радио". Осим тога, видећи колико неопходни послови око управљања разбијају безмолвије и безметежност на које је навикао у пустињи, он се реши да остави престо и да се врати у вољени пустињски скит.

Остајући у њему до смрти, свети Исаак је извршио неисказиве подвиге у борби са демонима и телом, успевши у врлини коју изискује и делатни и сагледатељни живот. Он је достигао духовно савршенство и још у овом животу се удостојио изузетне благодати. У то може лако да се увери онај ко узме његова дела.

Свети Исаак је писао много. Све што је писао, писао је из искуства. Он је најпре на делу прошао све оно што је касније предао запису. Он је сопственом делатношћу обучавао оне које је руководио. Тако је он и из пустиње наставио да точи и неисцрпно излива чисту и оживљавајућу струју којом је обилно напајао душе братије.

Списи светог Исаака су до нас дошли на сиријском и аравијском језику. Око половина је преведено на грчки језик, а са грчког на руски, тј. 91 слово.

Свети Исаак се у небеске обитељи преселио крајем VI века. Његов спомен се, по месецослову архиепископа Сергија, слави 28. јануара.

ПОДВИЖНИЧКЕ ПОУКЕ

1. Страх Божији је почетак врлина. Он је пород вере и сеје се у срце када се ум одвоји од светске расејаности. Тада он мисли које круже и лутају сабира на размишљање о будућем васпостављању.
2. Да би се положила основа врлина, најбоље је да се човек држи по страни од житејских дела и да пребива у закону који осветљује праве и свете стазе, као што је Дух Свети указао преко Псалмопојца (Пс.22,3; 118,35).
3. Почетак пута живота се састоји у свагдашњем поучавању ума у Речима Божијим и у провођењу живота у сиромаштву. Напајање једним потпомаже усавршавање у другом. Ако се напајаш изучавањем Речи Божијих имаћеш помоћ у напредовању у сиромаштву, а усавршавање у неграмжљивости ће ти обезбеђивати више времена да напредујеш у изучавању Речи Божијих. Напредак, пак, и у једном и у другом убрзо ће довести до подизања целог здања врлина.
4. Без удаљавања од света нико не може да се приближи Богу. Удаљавање ја не називам пресељење телом, већ одстрањење од светских дела. Врлина удаљавања од света се састоји у томе да се ум не бави светом.
5. За човека у коме се умножи благодат, страх од смрти на путу ка жељеној праведности постаје ништаван. Он у својој души налази многе разлоге по којима је, ради страха Божијег, готов да трпи невоље као нешто што му припада. Тада све што је непријатно телу и што може да му причини страдање у његовим очима изгледа ништавно у поређењу са оним чему се он нада у будућности. Уколико се, пак, у човеку умањи благодат, дешава се супротно реченоме. Тада код њега познање на основу истраживања (које се ослања само на опипљиво) постаје јаче од вере. Он већ нема наду у Бога при сваком делу и промисао Божији о човеку почиње да схвата другачије. Такав човек се постојано подвргава страховима због замки оних који својим стрелама стрељају у мраку (Пс.10,2).
6. Сумња срца у душу уноси болест, а вера чини да је произвољење јако и при одсецању удова. Што те више савлађује љубав према телу, то си мање смео и неустрашив у многим борбама које окружују оно што ти је мило.
7. Целомудрен није онај у коме за време борбе, труда и подвига нестају срамне помисли, већ онај ко истинитошћу свог срца у целомудрује гледање свога ума, не дозвољавајући му да се пружа ка неприличним помислима. И док часност његове савести погледом очију сведочи о његовој вредности (закону чистоте), стид као завеса виси у скривеној одаји помисли, а његова непорочност се, као целомудрена девица, вером чува за Христа.
8. За одбијање расположења душе ка непристојности ништа није тако моћно као погружавање у љубав према изучавању Божанственог Писма и достизање дубине његових мисли. Када се помисли погружавају у сладост схватања мудрости која је сакривена у речима човек иза себе оставља свет и заборавља све што је у њему, по мери просвећења које извлачи из њих. Чак и кад плива само по површини мора Божанствених Писама и не може да проникне у саму дубину мисли Писма, уму је довољно што је заузет тежњом да их разуме. Он и тада једном помишљу о

чудесном крепко везује своје помисли и спречава их да стреме ка вештастvenом и плотском.

9. У свему што сусретнеш у Писму труди се да дођеш до циља речи како би проникнуо у дубину мисли светих и са већом тачношћу их разумео. Они које Божанствена благодат на путу живота води ка просвећењу свагда осећају као да нека умна луча пролази по стиховима написаног и чини да ум разликује гола слова од онога што је душевном познању речено са великом мишљу.

10. Срце човека који многозначне стихове чита без удубљивања остаје сиромашно (тј. не осећа ништа). У њему гасне света сила која при дивном разумевању души пружа најслађи укус.

11. Свака ствар обично стреми ка себи сродноме. Душа која у себи има удео духа пламено вуче ка себи садржину изреке која у себи поседује скривену духовну силу. Међутим, не побуђује сваког човека на дивљење оно што је речено духовно и што у себи има скривену велику духовну силу. Реч о врлини захтева срце које није заузето земљом. У човеку чији је ум обременен бригом о пролазном врлина не може да пробуди помисао [тј. жељу] да је заволи и пожели да је стекне.

12. Одвајање од вештаства претходи сједињењу са Богом, премда често, по домостроју благодати, код појединих бива да последње претходи првоме. Поредак који приличи домостроју је другачији од поретка који је општи свим људима. Ти се држи општег поретка. Уколико у теби претходи благодат, нека је, а ако не претходи, ти путем свих људи усходи на висину духовног стуба.

13. Ненаситост душе у стицању врлина преокреће у своју корист део видљивих (чулних) жеља тела које је повезано са њом. Сваку ствар украшава мера. Без мере постаје штетно и оно што се сматра прекрасним.

14. Да ли хоћеш да са својим умом будеш у општењу са Богом? Послужи милостињи! Ка духовној љубави, која запечаћује невидљиви образ (Бога у човеку), нема другог пута осим да се пре свега постане штедар слично Оцу нашем небеском, као што је рекао Господ (Лк.6,36).

15. Водом коју црта на зиду уметник не може утолити своју жеђ. Исто је и са речју која није оправдана делатношћу. Онај који онеме који га слуша говори о врлини коју је остварио на делу, чини исто што и онај који другоме даје новац који је добио својим трудом. Онај ко из сопственог имања сеје учење у слух оних који га прате са смелашћу отвара своја уста и својој духовној деци говори као престарели Јаков целомудреном Јосифу: И ја ти дајем један део више него браћи твојој, који узех од Амореја мачем мојим и луком мојим (Пост.48,22).

16. Неко је прекрасно рекао да страх од смрти жалости човека кога осуђује савест. Онај, пак, ко у себи има добро сведочанство [савест], смрт жели подједнако као и живот.

17. Оно што се дубоко спојило са твојом душом сматрај својим имањем не само у овом веку. Веруј да ће оно са тобом поћи и у будући век. И ако је то нешто добро - весели се и благодари Бога у уму своје, а ако је нешто рђаво - жалости се и уздиши, старајући се да га се ослободиш још док си у телу.

18. Држи увек у уму свом најтеже невоље невољника и злопаћеника како би сам узносио дужну захвалност за мале и ништавне скорби које ти се дешавају и како би био у стању да их подносиш са радошћу.

19. У време свог охлађења и лењости у свом срцу представљај раније време у коме си био марљив, у коме си се старао о свему, чак о ситницама, у коме си показао подвиг, у коме си се са ревношћу противио свима који су хтели да поставе препреку том хођењу. Таквим сећањем твоја душа ће се поново пробудити као из дубоког сна, те ће се поново обући у пламен ревности. Она као да устаје из мртвих, ватреним супротстављањем ђаволу и греху враћајући се у свој ранији поредак.

20. Крсна делатност је двојака: једна се састоји у трпљењу телесних невоља (телесних лишавања неизбежних у борби са страстима - и назива се делањем), а друга се испољава у тананој делатности ума, у Божанственом размишљању и у пребивању у молитви (и назива се сагледавањем). Прва чисти страсни део душе, а друга просвећује умни део душе. Сваког човека који, пре него што се савршено обучио првој делатности прелази на другу, привучен њеном сладошћу, да не кажем - својом лењошћу, постиже гнев због тога што најпре није умртно удове своје који су на земљи (Кол.3,5), тј. што се без исцелења немоћи помисли трпељивим упражњавањем у делању крсног злопаћења дрзнуо да у уму свом машта о слави крста. То је значење древне изреке светих да ће ум који усхте да се попне на крст пре него што му чула, исцеливши се, дођу до безметежности, постићи гнев Божији. Онај чији је ум оскрнављен срамним помислима и који је брз на маштарске помисли бива заустављен [на свом путу]. Он свој ум није најпре очистио невољама, нити је покорио телесне жеље, већ се поуздао на оно што је чуло његово уво и што је написано мастилом. Он се устремио напред по путу који је испуњен мраком, премда је слеп очима.

21. Представи себи да је врлина тело, сагледавање - душа, а једно и друго - савршени човек, који је духом састављен из два дела, из чулног и разумног. И као што је немогуће да душа дође у стање да пројави своје постојање без потпуне образованости тела са његовим удовима, тако је немогуће да дође до сагледавања без вршења дела врлина.

22. Слушајући да треба да се удаљимо од света и да оставимо свет, да се очистимо од свега што постоји у свету, ти треба од почетка да схватиш и спознаш што значи сама реч свет и из каквих различитих [значења] се она састоји. Тада ћеш бити у стању да схватиш колико је твоја душа далеко од света и шта је у њој још везано за свет. Свет је опште име које обухвата оно што зовемо страстима. Када хоћемо да именујемо све страсти заједно, ми користимо реч свет, а када хоћемо да их разликујемо по врстама, ми их називамо страстима.

23. Када будеш сазнао шта је свет дознаћеш и то чиме си везан са њим и чиме си се одвојио од њега. И рећи ћу краће: свет је телесни живот и мудровање плоти. Самим тим што је човек одвојио себе од тога познаје се да је изашао из света.

24. Страх за тело код људи понекад бива тако силан да често остају неспособни да изврше било шта славно и узвишено. Међутим, кад му се приближи страх за душу, он ишчезава као восак пред огњем који га прождире.

25. Душа је по природи бестрасна. Страсти су нешто придодато. За њих је крива сама душа. Ако је некада била светла и чиста због примања Божанствене светлости, и ако постаје исто таква по повратку у првобитно стање, природа душе одступа од свог стања чим ступи у страсно кретање, као што тврде васпитаници Цркве.

26. Природно стање душе јесте познање Божије творевине - и чулне и мислене. Њено натприродно стање јесте кретање (или дејство или стање) сагледавања надсуштаственог

Божанства. Њено противприродно стање јесте кретање (или настројење и живот) који је својствен страсним људима, који служе страстима. Према томе, очигледно је да душевне страсти нису природне.

27. Ако ниси дошао до тога да тајне људске спознајеш по духу, можеш их познати по речима, начину живота и расположењу свакога. Онај ко је чист у души и непорочан по начину живота свагда са целомудреношћу изговара речи Духа и саобразно са мером свог разумевања расуђује о Божанственом и о томе што је у њему самом. Онај, пак, чије је срце испуњено страстима, и језик свој покреће са њима. Чак и да почне да говори о духовном, он ће расуђивати под утицајем страсти. Мудри таквог човека примећује при првом сусрету и чисти осећа његов смрад.

28. Дела монаха су: слобода од телесног, телесни труд са молитвом и непрестано срдечно сећање на Бога.

29. Једно дело је молитва, а друго - сагледавање у молитви, премда молитва и сагледавање једно у другом имају свој почетак. Молитва је сејање, а сагледавање је жетва при којој жетелац ступа у изумљење неизрецивим виђењем. Он се диви томе како је из малих и голих зрна пред њим израсло тако дивно класје.

30. Спаситељ је са постом започео дело нашег спасења. На исти начин и сви који иду трагом Спаситеља на тој основи полажу почетак свог подвига, будући да је пост оружје које је Бог припремио. И ко неће бити прекорен ако га запостави? Кад је постио сам Законодавац, зар неће постити они који су обавезни да извршавају закон? Стога до поста људски род није знао за победу и ђаво никада није искусио пораз од наше природе. Од тог, пак, оружја он је потпуно изнемогао. Наш Господ је био вођа и првенац те победе да би на главу наше природе положио први победни венац. Чим на неком од људи види то оружје, ђавола, тј. противника и мучитеља одмах спапада страх због сећања на пораз који је у пустињи претрпео од Спаситеља. Његова сила се одмах расплињава, и поглед на оружје које нам је дао наш Подвигоначелник га спаљује. Онај ко је обучен у оружје поста у свако време гори ревношћу. Ум онога ко у њему пребива остаје непоколебив и показује спремност да сусретне и одбије све љуте страсти.

31. Дела и напори тада души пружају бестрашће, умртвљујући удове... који су на земљи. Они дају спокојство помислима уколико се латимо безмолвија, уколико се у души прекрати смућење које настаје од утисака спољашњих чула. Без тога успех се неће стећи. Јер, да ли ће се осушити корен дрвета које се свакодневно залива? Нестаје ли када воде у суду који се свакодневно допуњује? Када човек ступи у безмолвије, душа лако распознаје страсти. Тада их унутрашњи човек, пробудивши се на духовно дело, савлађује и своју душу из дана у дан узводи ка чистоти.

32. Када се може рећи да је неко достигао чистоту? Заиста је чист срцем онај који све људе види добрима и коме нико не изгледа нечист и оскрнављен.

33. Шта подвижник који пребива у безмолвију у својој келији треба да ради? Зар марљиви човек који се држи трезвоумља у души има потребу да пита како да се понаша када је усамљен? Какво би друго занимање монах у келији имао осим плача? И које је занимање боље од тога? Само његово пребивање и усамљеност, која је слична боравку у гробу, далеко од људске радости, треба да га учи да је његова делатност плач. И сви свети су се са плачем преселили из овог живота. Молимо Господа да нам дарује плач. Јер, ако стекнемо ту благодат, која је боља и превасходнија од осталих дарова, ми ћемо, њеном помоћу, достићи чистоту. Уколико је, пак, достигнемо, она се од нас неће одвојити до самог нашег исхода из овог живота.

34. Блажени чисти срцем стога што нема времена у коме се они не би наслађивали сладошћу суза, у којој они увек виде Господа. Још док су им сузе у очима они се, на висини своје молитве, удостојавају виђења Његових откривења. Код њих нема молитве без суза. То и значи оно што је Господ рекао: Блажени који плачу јер ће се утешити (Мт.5,4). Монаха који се уз помоћ суза удостоји да пређе област страсти и да ступи на равнину душевне чистоте сусреће утеха коју Господ даје онима који плачу ради њихове чистоте. Проливање суза и плакање јесте дар бестрасних. И уколико сузе онога који повремено плаче и тугује воде не само ка бестрашћу, него и савршено чисте и ослобађају његов ум од сећања на страсти, шта да се каже о онима који се са знањем дан и ноћ упражњавају у њима?

35. Неко од светих је рекао да тело које се боји искушења, које избегава крајности и које [се боји] да се не лиши живота постаје пријатељ греха. Стога га Дух Свети побуђује да умре (саветује подвижнику да се не боји смрти). Он зна да он неће победити грех уколико не умре. Онај ко хоће да се у њега усели Господ своје тело принуђава да му служи. Он се труди око заповести Духа које је описао апостол и своју душу чува од плотских дела која наводи апостол (Гал.5,19). Тело, пак, које има удела у греху налази покој у плотским делима. Дух Божији се, међутим, не успокојава у његовим плодовима. Када тело изнемогне од поста и смирења, душа се укрепљује молитвом.

36. После многог угњетавања скорбима безмолвија, после трпљења лишавања и недостатака и по приближавању кончини живота, тело те обично моли и говори: "Дај ми мало слободе да поживим како приличи. Сада ја ходим право будући да сам испитано сваким злопаћењима". И чим га ти због саосећања избавиш од невоља и успокојиш, пруживши му предах, почеће да ти, мало по мало, нашаптава са ласкањем (а његова ласкања су врло снажна) да "и близу света можемо да живимо добро, по истим правилима по којим се сада управљамо. Јер, ми смо испитани у многом. Искуси ме унеколико, па ћемо се вратити уколико не будем онакво каквим ме желиш. Пустиња нам неће побећи". Ти му, пак, немој веровати макар те и силно умољавало и давало многа обећања. Јер, оно неће испунити оно што обећава. Уколико пристанеш на његову молбу, бациће те у велике падове од којих нећеш бити у стању да устанеш и да се избавиш.

37. Када од искушења дођеш до унија и кад их се преситиш, кажи сам себи: "Поново си пожелео нечисти и срамни живот". И ако ти тело каже: "Велики је грех убити сам себе", ти му одговори: "Убијам сам себе стога што не могу да живим чисто. Умрећу овде да не бих видео истинску смрт своје душе - смрт за Бога. Боље ми је да овде умрем ради непорочности и да не живим рђаво у свету. Ја сам намерно изабрао ту смрт ради грехова својих. Сам себе умртвљујем стога што сам згрешио Господу. Више нећу да га разгневујем. И зашто бих живео далеко од Бога? Трпећу ова злопаћења да не бих био одвојен од небеске наде. Шта ће Богу мој живот у овом свету уколико живим рђаво и прогневујем га".

38. За монаха је штетно да види свет и светско. Какве се само промене дешавају у уму онога који, после дуговременог безмолствовања, изненада поново упадне у воденицу света, те види и слуша оно на шта није навикао! Нека нас не варају они који тврде да нећемо имати никакве штете од онога што видимо и чујемо, да смо у својим мислима једнаки и у усамљености и у свету, да се наша скромност не узнемирује ни у келији ни ван ње, да се она не мења на лоше, те да ми не осећамо узнемирење од страсти при сусрету са лицима и стварима. То могу да тврде само они који су крепки духом и који не осећају кад примају ране. Ми, пак, нисмо дошло до таквог здравља. Ми још имамо смрдљиве ране које одмах рађају црве уколико их и један дан оставимо без бриге, уколико остану неповезане, без завоја и превијања.

39. Душа која се једном са вером предала Богу и која је на основу многоструког искуства познала Његову помоћ више не брине о себи, већ се опасује дивљењем и ћутањем, немајући могућности да се поново врати начинима свог познања. Она их више не употребљава на делу како се не би лишила промишљања које је тајанствено неуспављиво надзире, које се стара о њој и непрестано пази на њу. Она би га се тада лишила, будући да би се показало да самоуверено машта о томе да може сама о себи да промишља, ослањајући се на силу свог познања.

40. Они у којима засија светлост вере више не долазе до бестидности којом би изнова од Бога у молитвама искали: "Дај нам то", или: "Узми то од нас". Они се уопште не брину о себи самима, будући да духовним очима вере сваког часа виде очински промисао којим их осењује истински Отац који својом безмерно великом љубављу превазилази сваку очинску љубав, који може више од свих и који има силу да нам помаже и преко онога што иштемо, помишљамо и себи представљамо.

41. Онај ко се удостојио да окуси сладост вере, па се опет враћа ка душевном познању, личи на онога ко је нашао многоцени бисер па га мења за бакарни новчић. Он личи и на онога који оставља самовласну слободу и враћа се у стање сиромаштва које је испуњено страхом и ропством.

42. Постоје три мислена средства по којима познање узлази и нисходи. Та средства су: тело, душа и дух. Познање је Божији дар природи разумних твари. Он је дат још при самом саздању, и по својој природи је прост и недељив, слично сунчевој светлости. Међутим, сагласно са својим делањем, он поприма измене и дељења. Чуј какав је поредак тог делања.

43. Први степен познања. Када иде за плотском жељом познање сажима у једно следеће ствари: богатство, таштину, украшавање, телесни покој, старање о књижевној мудрости која је погодна за управљање у овом свету и која точи искуство у уметностима, наукама и осталом у чему се тело овенчава у овом видљивом свету. По тим одликама познање постаје супротно вери. Оно, наиме, искључује свако Божанствено старање, те услед превладавања тела у ум уноси сваку неразумну немоћ, при чему је сва његова брига посвећена само о овом свету.

Ево како оно схвата само себе: оно је наводно мислена сила која тајно управља човеком, неко божанствено старање које пази на њега и које се савршено о њему брине. Стога оно управљање светом не приписује промислу Божијем. Напротив, свако добро у човеку, његово спасавање од свега штетног, његово чување од тешкоћа и од многих противности које тајно и очигледно прате нашу природу њему изгледају као последица његовог старања и сопствених предузетништва.

Такав је појам маштарског познања о самом себи. Оно машта да све бива по његовом промишљању. У томе се оно слаже са онима који тврде да не постоји управљање светом. Уосталом, оно не може да прође без непрестаног старања и без страха за тело, услед чега њиме овладава малодушност, жалост, очајање, страх од демона, бојазан од људи, стрепња од разбојника, бојазан од гласина о смртним случајевима, брига у болестима, брижљивост у оскудици и недостатку потребног, страх од смрти, страх од страдања и злих звери, и све остало слично томе. То познање чини сличним мору које даноноћно на морепловце подиже и наваљује валове.

Будући да не уме да старање о себи са вером и надом препусти Богу, то познање се непрестано бави довијањем и измишљањем средстава у вези са свиме што се тиче њега самог. Када се

његови проналасци у неком случају покажу недејствени, оно у томе не види тајанствени промисао, већ се препире са људима који га ометају и противе му се. У том смислу је у том познању насађено дрво познања добра и зла које искорењује љубав. У њему бујају надменост и гордост. Оно се надима, премда ходи у тами. Оно своје достојанство вреднује кроз поређење са оним што је на земљи, не знајући да постоји нешто боље од тога.

44. Други степен познања. Оставивши први степен и заузевши се душевним помислима и жељама, човек у светлости природе душе обавља следећа превасходна дела: пост, молитву, милостињу, читање Божанствених Писама, врлински живот, борбу са страстима и остало. Сва добра дела, све прекрасне одлике које се примећују у души и дивне начине који се употребљавају за служење у двору Христовом на другом степену познања савршава Дух Свети. И Он срцу указује на стазу која води вери. У њему Он сабира залиху за истински век.

Међутим, и овде је познање још увек телесно и сложено. У њему се једино налази пут који нас води ка вери. Постоји, пак, још виши степен познања. Онај који буде напредовао наћи ће могућност да се, уз Христову помоћ, уздигне и до њега, уколико као основу свог делања постави безмолвно удаљавање од људи, читање Писама, молитву и остала добра дела која се односе на друго познање. Њиме се врши све прекрасно и оно се именује познањем дела. Јер, чулним делима, посредством телесних чула, оно врши своје дело на вишем степену.

45. Трећи степен познања - степен савршенства. Почуј сада како се човек усавршава, како стиче духовно, и како се у животу уподобљује невидљивим силама које своје служење не врше чулним делима, већ старањем ума. Када се познање узнесе над земаљским и над бригама о земаљским делима, када почне да испитује своје помисли о ономе што је скривено од очију, када се простре горе и пође за вером у старању о будућем веку, о ономе што нам је обећано и о скривеним тајнама, сама вера га гута и преобраћа и поново рађа, тако да у целости постаје духовно.

Тада оно може да се узнесе на крилима у област бесплотних, да се дотиче дубина недодирљивог мора, да у уму представља Божанствена и дивна дејства управљања природом мислених и чулних бића, да испитује духовне тајне које се схватају простим и тананим умом. Тада се унутрашња чула буде за духовно делање по поретку који ће важити у оном бесмртном и нетрулежном животу, будући да је још у овдашњем, као у тајни, примило мислено васкрсење као истинско сведочанство о свеопштем васкрсењу.

46. Ето три начина познања. Од времена у коме човек почиње да разликује зло од добра па док не изађе из овог света, познање његове душе пребива у те три мере. И пуноту сваке неправде и нечастивости, и пуноту правде, и коснуће свих дубина тајни духа производи једно познање у три наведене мере. У њему се састоји сваки покрет ума, било да усходи или нисходи, било да је у добру или у злу, или у средњем између добра и зла. Те мере се код отаца називају: природном, противприродном и натприродном. То су три смера по којима усходи и нисходи сећање разумне душе када, као што је речено, или по природи чини правду, или се изнад природе усхићује сагледавањем Бога, или нисходи да пасе свиње као онај ко је расуо богатство своје разборитости, служећи мноштву демона.

47. Први степен познања хлади душу за дела хођења по Богу. Други загрева душу за брзо хођење ка ономе што је по вери. Трећи, пак, јесте покој од дела у једном упражњавању ума који се наслађује тајнама будућег. Међутим, наша природа не може да се савршено уздигне изнад стања умртвљености и тежине тела. Стога док живи у телу, човек остаје у прелазном стању између једног и другог. Душа час као убоги сиромаш почиње да врши служење на другом, средњем

степену врлине, час се, слично онима који су примили дух усиновљења, у тајни слободе наслађује духовном благодаћу по дару Дародавца. Затим се она опет враћа ка смирењу дела која врши уз помоћ тела. Јер, у несавршеном веку нема савршене слободе.

48. Дело познања на другом степену се састоји у делању и дуготрајном упражњавању. Његово дело на трећем степену јесте делање вере које се не спроводи делима, већ духовним представама ума и чистим душевним делањем. Оно је изнад чула. Под вером ја не подразумевам [садржај ума] којим он расуђује о разликама у многопоштованим Божанственим ипостасима и о дивном домостроју Оваплоћења у коме је примљена наша природа (иако је и она крајње висока), већ светлост благодати у души која умним сведочанством поткрепљује срце како се не би поколебало у несумњивости наде која је далека од сваке сумње. Та вера се не пројављује кроз слух, него преко духовних очију које виде тајне скривене у души, те невидљиво Божанствено богатство које је сакривено од очију синова плоти. Оно се открива онима који се хране са Христове трпезе, поучавајући се у закону Његовом, као што је рекао Господ: Ако заповести моје вршите, послаћу вам Духа Утешитеља, Духа Истине кога свет не може примити... Он ће вас научити свему (Јн.14,17; 26).

49. Ево још једног разликовања познања. Познање које се занима видљивим и које чулима прима оно што се предаје видљивим назива се природно познање. Познање које се занима мисленом силом и природом бесплотних бића назива се духовно познање, будући да осећања прима духом а не чулима. И због узрока та два рођења (тј. опажања видљивих и духовних ствари) оба познања у душу долазе споља. Познање, пак, које даје Божанствена сила назива се натприродним. Оно је неспознатљиво и заправо - изнад спознања. Сагледавање овог познања душа не прима од вештаства које је изван ње (као код прва два познања), већ у самој себи невештаствено, као дар. Оно се скоро и изван очекивања открива и открива у самој унутрашњости. По речи Христовој, Царство Божије унутра је у вама (Лк.17,21). Оно нема потребу за праобразима, нити долази са задржавањем. Оно се унутар образа, запечаћено у скривеном уму, открива само собом, без икаквог примишљања. Прво познање је последица непрестаног занимања и марљивости у обучавању. Друго је последица доброг живота и разумне вере, а треће је дато као наслеђе вери којом се укида познање и прекидају дела.

50. Немој сумњати у силу молитава нашег богослужења иако за време молитве или свакочасовног читања не следи снажно узбуђење и непрестана скрушеност.

51. Реч која је изречена на основу искуства обавезно прихватај, чак и ако онај који је изрекао није књижеван човек. Јер, ни царске ризнице, премда и веће од свих на земљи, не одбијају новчић узет од сиромаша. Осим тога, велике реке се наводњавају из малих потока.

52. Сећање на добро или на зло као прстом указује или на срамоту наших помисли, или на висину нашег живота. И свако по своме роду у нама укрепљује или десне или леве помисли и покрете. Ми се њима занимамо у скривености нашег ума. У том мисленом бављењу се изражава удео нашег живота и ми у њему можемо да видимо сами себе.

53. Постоји љубав која је слична малом светилнику на уље, који се гаси када се оно потроши, или потоку после кише, чије течење се прекида са оскудевањем воде од кише. Међутим, постоји и љубав слична извору који избија из земље и који никада не оскудева. Прва љубав је људска, а друга Божанска, која има Бога као виновника.

54. Да ли хоћеш да се насладиш стиховима за време своје службе и да постигнеш смисао речи

Духа које изговараш? Потпуно остави по страни количину стихова и не узимај у обзир меру у стиховима, оставивши обичну гласност и удуби се својим умом у изучавање речи Духа, све док се твоја душа не побуди на висока схватања и не покрене на славословље или на корисну тугу. У ропском делању (у ишчитавању наложеног) ум нема мира. Смућеност обично отима укус смисла и схватљивости и расипа мисли. Смућење се са правом може назвати ђаволском колесницом, будући да сатана има обичај да, слично кочијашу, заседне на ум. Узевши са собом хрпу страсти, он улази у несрећну душу и погружава је у смућење.

55. Немој противречити помислима које непријатељ сеје у тебе, већ боље са молитвом Богу прекидај беседу са њима. Међутим, ми не можемо у свако време тако противречити супротним помислима и прекидати их. Напротив, ми од њих често добијамо ране које се дуго времена не могу излечити. Без обзира на сву твоју мудрост и на сву твоју благоразумност, непријатељи успевају да те поразе. Чак и кад их победиш, нечистота помисли оскрнављује твој ум и њихов смрад дуго остаје у твојим ноздрвама. Употребивши први начин, ти ћеш бити слободан од свега тога и од страха. Јер, ниоткуда нема помоћи осим од Бога.

56. Пребивајући у келијном безмолвију и прихватајући се рукодеља, немој отачку заповест преокретати у покривало за своје среброљубље. Ради избегавања унија држи се незнатног посла који не узнемирује ум. Ипак, не заборављај да је молитва изнад свега.

57. Буди уверен да је твој Чувар увек са тобом и да и ти, заједно са другим тварима, стојиш под једним Владиком који једним покретом све доводи до кретања и све устројава. Стој храбро и благодушно. Ни демони, ни дивље звери, ни порочни људи не могу да испуне своју вољу на твоју штету и погибао уколико им Управитељ не дозволи и то до одређене мере. Стога говори својој души: "Ја имам Чуvara који ме штити. Без наредбе свише ниједна од твари не може да се јави пред мене. Ако је воља мог Владике да лукави овладају саздањем, ја се нећу огорчити. Ја ћу то прихватити, будући да не желим да воља Господа мог остане неиспуњена". На тај начин ћеш у својим искушењима бити испуњен радошћу као онај који је сазнао и тачно познао да њиме управља и руководи Владичин покрет. Тако поткрепљуј своје срце надом на Господа.

58. Чување језика не само да подстиче ум да се вине ка Богу, већ и спољашњим делима, која се врше помоћу тела, пружа велику снагу, просвећујући и тајно делање, како су говорили оци. Јер, чување уста подстрекава савест да се уздигне ка Богу. Наравно, ћутање треба да се чува са знањем.

59. Сваку мисао добре жеље прати ревност која својом ватреношћу личи на ужарени угаљ. Она обично ограђује ту мисао, не допуштајући да јој се приближи нека супротност, сметња или препрека. То је врлина без које се не може доћи до добра. Неко, ко је био обучен у Христа, ову ревност назва псом или стражарем закона Божијег.

Та сила ревности се буди, укрепљује и загрева на два начина, са циљем да чува дом (душе), као што се на два начина исцрпљује, успављује и олењује.

Буђење и распламсавање ревности се (најпре) дешава када човеку на мисао дође неки страх који га наводи да се боји да добро које је стекао, или које има у виду да стекне, не буде украдено или уништено. Када је тај страх пробуђен, ревност се разгорева дан и ноћ као распаљена пећ. Она, слично херувиму, непрестано пази на оно што се дешава околу и усрдно чува своје благо од свих непријатељских искушења споља и изнутра.

Други начин побуђивања те ревности јесте пораст жеље за врлином у души. Сразмерно са порастом те жеље, и ревност постаје ватренија.

Први, пак, повод за њено хлађење јесте умањење или прекраћење жеље за добром у души. Други повод је појава у души помисли која доноси увереност да човек више нема разлога да се боји да ће претрпети штету од било какве силе. Одважност и утврђивање ове мисли у души човека наводи на наду и мишљење [да је обезбеђен], услед чега са себе скида оруђе ревности, остављајући дом без страже. Тада пас пада у сан и задуго оставља стражу.

И једно и друго се дешава стога што је у душу ушла танана помисао гордости и угнездила се у њој, или стога што је човек почео да се више предаје бригама о пролазном, или стога што га је често општење са светом довело до обмане. Дешава се то и због [обременивања] стомака, који је господарица свега рђавог. Сваки пут кад подвижник ступи у општење са светом душа му доспева до изнемоглости. Исто се дешава и кад ступа у општење са многима који са таштином сатиру његову душу. Ум подвижника који ступа у општење са светом личи на кормилара који спокојно плови по мору и изненада запада у воду пуну подводних стена, те доживљава бродолом.

60. Давати предност добром произвољењу јесте дело онога који жели, а довршити избор доброг произвољења јесте дело Божије. За тако нешто човек има потребу за Божијом помоћи. Чим се у нама појави добра жеља прихватимо се честих молитава са искањем да нам се не само укаже помоћ, већ и познање да ли је наша жеља угодна вољи Божијој или не. Јер, није свака добра жеља која долази у срце од Бога, већ само она која је корисна.

61. Понекад човек жели добро, али му Бог не помаже. То је стога што понекад таква жеља долази од ђавола и није нам на корист, или стога што није по нашој мери, будући да још нисмо достигли живот који јој одговара, или стога што не приличи образу који смо примили, или стога што још није дошло време када се она може испунити или када се може почети са њеним испуњавањем, или стога што немамо ни познања ни телесних сила које су неопходне за њу, или стога што околности времена не одговарају за њу. Међутим, ђаво се на сваки начин труди да такво дело обоји благовидношћу како би, подстакавши на њега, растројио душевни покој или телу причинио повреду. Стога треба марљиво расуђивати и о добрим жељама. Најбоље је да све радиш уз саветовање.

62. Врлина је мајка туге, од туге се рађа смирење, а смирењу се даје благодат. И награда се потом не даје врлини, ни труду ради ње, већ смирењу које се рађа од њих. Уколико се оно изгуби, и први ће бити узалудни.

63. Господ не очекује само вршење заповести, већ још више исправљење душе ради кога је и узаконио заповести. Тело подједнако дејствује и у десним и у левим делима. Ум се, при том, показује или као исправан, или као грешан, судећи по настројењу.

64. Дар без искушења јесте погибао за оне који га примају. Уколико пред Богом чиниш добро и Он ти да дар, умоли га да ти дарује и умеће да се смириш онолико колико ти приличи, или да ти да стражара над њим, или да ти га узме како ти не би био узрок погибљи. Јер, није за све корисно да чувају богатство.

65. Врлине су повезане са скорбима. Онај ко се удаљује од невоља несумњиво се раздваја и од врлина. Уколико желиш врлине, предај се свакој скорби. Јер, невоље рађају смирење. Све док не стекнемо истинско познање ми се смирењу приближавамо посредством искушења. Ономе који у

својој врлини пребива без скорби широм су отворена врата гордости.

66. Уколико човек пребива у гордости, од њега се удаљује анђео који о њему промишља, који је близу њега и који у њему буди старање о праведности. Када увреди тог анђела, и кад се он удаљи од њега, човеку се приближава туђи (дух таме) и од тог времена код њега већ нема старања о праведности.

67. Бог често попушта да се врлински људи искушају нечим. Он дозвољава да одасвуд наваљују искушења на њих; поражава њихово тело, као код Јова, баца их у сиромаштво, чини да их остављају људи, одузима им оно што су стекли. Једино душе њихове не дотиче. И уопште, немогуће је да не сусретнемо жалости, да нам тело не изнемогне у болестима и напорима, или да остане неизмењено уколико идемо путем правде и уколико заволимо да живимо у врлини. Човек који своје хођење врши по Богу не треба да се уклања са своје стазе када сусретне нешто слично, већ треба да се радује и да без знатижеље прима оно што му се деси благодарећи Бога што му је послао такву благодат и што се удостојио да ради Њега упадне у искушење, те постане саучесник у страдањима са пророцима, апостолима и осталим светима који су ради тог пута претрпели скорби. Ма од кога да долази искушење - од људи, од демона или од тела, он треба да благодари. Јер, није могуће да Бог ономе који пожели да пребива са Њим учини неко добротинство не пославши на њега искушење за истину. Исто тако, човек без благодати Христове не може постати достојан да прими такву величину, тј. да уђе у искушења и да се радује.

То дело, тј. да човек пострада ради наде на Бога, толико је велико да га свети Павле отворено назива даром, говорећи Филипијцима: Јер је вама даровано за Христа, не само да верујете у Њега, него и да страдате за Њега (Фил.1,29). И свети Петар пише у својој посланици: Него ако и страдате правде ради, блажени сте (1.Пт.3,14), будући да сте постали судеоници у страдањима Христовим.

Теби не приличи да живиш пространо и да се радујеш. Исто тако не треба да смрачујеш лице у скорби нити да сматраш да је туђа путу Божијем. Јер, Његов пут се одувек и у свим поколењима просецао крстом и смрћу. И откуда теби таква мисао (да са угодношћу можеш да проходиш пут Божији)? Схвати из тога да се налазиш изван пута Божијег и да нећеш да идеш за стопама светих, већ да покушаваш да устројиш неки властити пут по коме би ишао слободан од страдања. Пут Божији је свакодневни крст. Нико није усходио на небо живећи у угодношћима. Ми знамо где завршава широки пут.

68. Истински праведници увек помишљају у себи да су недостојни Бога. Сама чињеница да су истински праведници открива се из тога што се сматрају окајаним и недостојним старања Божијег и што то исповедају и тајно и јавно, умудривани Светим Духом да пребивају у труду и тескоби све док се налазе у овом животу. Време покоја Бог им је сачувао у будућем животу. Они који у себи имају живог Господа уопште не желе да буду у покоју и да се ослободе од скорби, иако им се повремено даје тајанствена утеха у духовном.

69. Воља Духа је да Његови љубљени пребивају у труду. Дух Божији не пребива у онима који живе у покоју. Синови Божији се од других разликују управо тиме што живе у скорбима, а свет се горди раскошом и покојем. Бог није благоволео да Његови љубљени буду у покоју док су у телу, већ хоће да, док су у свету, пребивају у скорби, у тескоби, у труду, у оскудици, у наготи, у потреби, у понижењу, у увредама, у измученом телу, у тужним мислима, како би се на њима испунило речено: У свету ћете имати жалост (Јн.16,33). Господ зна да они који живе у покоју не

могу да пребивају у Његовој љубави. Стога им Он и ускраћује покој и наслађивање њиме.

70. На основу љубави коју су показали према Богу, страдајући за име Његово, свети у срцу примају смелост да на Њега гледају непокривеним лицем и да га моле са уздањем. Велика је сила смеле молитве. Бог попушта да Његови свети буду искушани сваком жалашћу како би опитно познали Његову помоћ и колико промишља о њима. Услед искушења они стичу мудрост и из опита црпу познање о свему како не би претрпели подсмех од демона. Кад би их Бог вежбао само у добру, они би остали неискусни у Другој страни и у борби би били слепи.

71. Човек који најпре не стекне искуство рђавог неће имати искуство ни у добром. Када се у рђавом нађе нешто добро, он га неће искористити са знањем које би било његова сопственост. Колико је пријатно знање које је стечено на делу из опита и упражњавања и какву силу оно пружа онима који су га стекли дуготрајним опитом знају само они који су окусили његову помоћ као и немоћ природе и помоћ Божанствене силе. Они то схватају тек кад их Бог, задржавши своју силу и прекинувши да им помаже, приведе у познање немоћи природе, тежине искушења, непријатељског лукавства, кад појме са киме се боре, у какву су природу обучени, како их је чувала Божанска сила, колико су пут прешли, колико их је узвисила Божија сила, и колико су немоћни у борби са страстима уколико се од њих удаљи Божија сила. Због свега тога они стичу смирење, приближују се Богу, почињу да очекују Његову помоћ и да пребивају у молитви. И како би они знали за све то да нису стекли искуство у многим рђавом, упавши у њега по Божијем попуштењу, као што говори апостол: И да се не би погордио због мноштва откривења, даде ми се жалац у тело, анђеосатанин (2.Кор.12,7). Ипак, многократно осетивши Божију помоћ у искушењу, човек стиче тврду веру. Услед тога он постаје храбар и стиче благодусност у искушењима.

72. Искушење је корисно за сваког човека. Подвижници се искушавају да би свом богатству додали још по нешто; ослабљени, да би се сачували од штетног; погружени у сан да би се пробудили; они који су далеко да би се приближили Богу; блиски Богу да би му се веселили са смелошћу. Ниједан неприпремљен син не прима на корист богатство из дома Оца свога. Стога Бог најпре искушава и мучи, а затим уручује дарове.

73. Док је немаран, човек се боји смртног часа, а када се приближи Богу, боји се доласка Суда. Када се, пак, свецело преда будућем, љубављу гута и један и други страх. Због чега? Све док остаје у телесном познању и животу, човек се ужасава смрти. Ако се, пак, налази у духовном познању и добром животу, његов ум је сваког часа заузет сећањем на будући Суд. Он право стоји у својој природи, креће се у душевном поретку, занима се својим познањем и животом и приправан је да се приближи Богу. Када, међутим, достигне познање истине, пошто позна тајне Божије и утврди се у нади будућег, у њему љубављу бива прогутан и онај телесни човек (слично животињи која се боји клања), и разумни човек (који се боји Суда Божијег). Тада он постаје син који стиче украс љубави и који се више не уразумљује жезлом страха, већ говори: Ја и дом оца мога ћемо служити Господу (Ис.Нав.24,15).

74. Блажен је онај ко увек мисли о Богу и ко са Њим јединим пребива у разговору свог познања. Радост у Богу је снажнија од овдашњег живота. Ко ју је обрео неће се обазирати на страдања, чак неће обратити пажњу ни на сам живот свој. Љубав је слађа од живота. И разумевање по Богу, од кога се рађа љубав, слађе је од меда и саћа. Љубави не представља жалост да прими тешку смрт за љубљене. Љубав је пород познања, а познање је пород душевног здравља. Душевно, пак, здравље је сила која произилази од дуготрајног трпљења.

75. Вечни живот је утеха у Богу. Онај ко је стекао утеху у Богу светску утеху сматра сувишном.

Да ли је примио мудрост Духа човек ће познати од саме мудрости која се налази у његовој унутрашњости и која његова чула учи смиреној нарави. Да ли је достигао смирење човек ће познати из тога да ли му је гнусно да угађа свету док општи са њим, и уколико му је мрска његова слава.

76. Страсти (у дејству) су неки додаци који, изазвани стварима овог света, под изговором неопходности наводе на задовољавање. Ти додаци не нестају све док стоји овај свет. Човек, пак, који се удостојио Божанствене благодати и који је окусио нешто више од тога не дозвољава да они улазе у његово срце. У њему је, наиме, завладала друга, боља жеља. Његовом срцу се не приближавају ти додаци, ни њихов пород, већ остају бездејствени, и то не стога што већ не постоје, него стога што је срце које их прима мртво за њих и што живи нечим другим. Човек се није успокојио услед чувања расуђивања и дела, већ стога што у његовом уму нема метежа, што је његово сазнање сито, примивши сладост од нечег другог.

77. Уколико будемо чували закон трезвоумља и дело расуђивања са знањем борба са страсним прилозима се уопште неће приближити уму. Њима се не дозвољава улаз у срце не услед борбе, већ услед пресићености сазнањем и познањем којим је испуњена душа, као и жељом дивних сагледавања која се налазе у души.

Све док је жив човек има потребу за трезвоумљем, старањем и бодрошћу како би сачувао своју ризницу. Међутим, ако остави границу која му је назначена (пост), постаће немоћан и биће покраден.

Ми треба да се трудимо и подвизавамо не само до појаве плода, већ до самог исхода. Јер, често и зрели плод страда од изненадног града.

78. Уколико се приучимо на добро размишљање (поучавање у срцу) стидећемо се страсти чим се сусретнемо са њима. Међутим, стидимо се страсти већ и због њихове кривичности.

79. Желећи да из љубави према Богу учиниш неко дело, као границу своје жеље постави смрт. Тако ћеш се удостојити да се попнеш на степен мучеништва у борби са сваком страшћу и, уколико претрпиш до краја и не ослабиш, нећеш претрпети никакву штету од онога што ће те сусрести у тој граници. Помисао немоћног разума чини немоћном и силу трпљења, а тврди ум и ономе ко следи његовим помислима саопштава силу коју нема природа.

80. Живот овог света личи на таблу са словима. Ко хоће, на њој додаје или брише, чинећи промену у словима. Живот, пак, будућег века личи на рукопис изведен на чистом свитку, запечаћеном царским печатом. На њему нема више ни додавања ни одузимања. Стога, све док смо у оквирима промена и док имамо власт над рукописом свог живота постарајмо се да га допунимо добрим животом, те да избришемо недостатке ранијег понашања. Јер, док смо у овом свету Бог не удара печат ни на добро ни на рђаво, до самог изласка из овог живота.

81. Молитва има потребу за упражњавањем како би се ум умудрио дуготрајним пребивањем у њој. Молитви претходи отшелништво (усамљеност, извлачење мисли од свега споредног). Отшелништво је неопходно ради молитве, а молитва да би се стекла љубав Божија. Јер, посредством молитве се откривају узроци за љубав Божију.

82. Ми треба да знамо да се сваки разговор са Богом који се врши тајно, свако старање доброг ума о Богу, свако размишљање о духовном установљује молитвом и назива молитвом. Под тим именом се под једно своде различита читања, глас уста у славословљењу Бога, брижљива жалост у Господу, телесни поклони, псалмопојање, и све остало из чега се састоји правило молитве од које се рађа љубав Божија. Јер, љубав је од молитве, а молитва од пребивања у усамљености. Усамљеност нам је, пак, потребна да бисмо лакше разговарали са Богом.

83. Чувај се од самомњења за време добрих промена у себи. Своју немоћ и незнање у схватању тананости тог самомњења марљиво откривај Господу у молитви како не би био остављен и како не би окусио нешто срамно. Јер, за гордошћу следи блуд, а за самомњењем - превара.

84. Када на једну страну положиш сва остала подвижничка дела, а на другу - ћутање, наћи ћеш да ће оно претегнути на ваги. Код људи постоје многи савети. Међутим, за онога ко се зближи ћутању сви они постају излишни, као што излишна постају и претходна дела. И показаће се да их је он превазишао, будући да се приближио савршенству.

85. Нека код тебе увек превагне милостиња. Наша милостивост нека буде огледало у коме ћемо у себи видети подобје и истински образ који постоји у Божијој природи и у бићу Божијем. Сурово и немилосрдно срце се никада неће очистити. Милостив човек је лекар своје душе. Он као да силним ветром из своје унутрашњости разгони помрачење страсти. То је, по јеванђелској речи живота, добри дуг који дајемо у зајам Богу.

86. Приближавајући се својој постељи реци: "Може бити да ћеш ми ове ноћи бити гроб. И не знам да ли ће на мене ове ноћи уместо привременог сна наићи вечни будући сан". Стога, све док имаш ноге иди за делом пре него што будеш свезан узама које више ништа не може да разреши. Док имаш прсте разапни се на молитви, предухитрујући смрт. Док имаш очи испуњавај их сузама, пре него што буду покривене прахом. Чим дуне ветар ружа вене. И ти ћеш умрети ако дуне на једну од стихија из којих се састојиш. Положи, човече, у срцу своме да ти предстоји брзи одлазак и непрестано говори себи: "Ето, већ је код врата посленик који је послат ради мене. Зашто ја седим? Моје преселење је вечно. Повратка више неће бити".

87. Онај ко воли да беседи са Христом, воли усамљеност. А ко воли да остаје са многима јесте пријатељ овог света. Ако волиш покајање, заволи и безмолвије. Јер, без безмолвија покајање неће достићи савршенство. Уколико волиш безмолвије, тј. мајку покајања, са задовољством заволи и малу телесну штету, и увреде, и злостављања која ће се на тебе пролити због безмолвија. Приврженост безмолвију јесте непрестано очекивање смрти. Ко без те помисли ступа на безмолвије неће бити у стању да поднесе оно што је везано са тим начином живота.

88. Заволимо безмолвије све док се свет не умртви у срцима нашим. Свагда се сећајмо смрти и том помишљу се приближујмо Богу својим срцем. Тако ћемо презрети светска задовољства.

89. Један од безмолвника је говорио: "Ја се подвизавам у безмолвију да би ми се усладили стихови при читању и молитви. И када мој језик умукне од задовољства при разумевању, код мене, као у сну, долази до сажимања чула и мисли. И када моје срце, после дуготрајног безмолвија, утихне од метежа успомена, шаљу ми се таласи радости преко унутрашњих помисли. Оне изнад очекивања изненада долазе и наслађују моје срце".

90. Други је говорио: "Безмолвије одсеца поводе и узроке за нове помисли. Оно унутар својих зидова доводи до остарелости и увенулости сећања о ономе што смо предузимали. И када у

мисли остаре стара вештаства, ум се, исправљајући их, враћа у свој поредак".

91. Други је још говорио: "Изабери себи сладосно делање - непрестано бдење ноћима, будући да су тако сви оци са себе свукли старог човека и удостојили се обновљења ума. У тим часовима душа осећа онај бесмртни живот. Тим осећањем она скида одећу таме и у себе прима Духа Светог".

92. И још: "Та (спољашња) чула не могу да се потчине власти душе без безмолвија и отуђења од људи. Јер, као суштински сједињена и спојена са чулима, разумна душа се невољно поводи за својим и њиховим помислима, уколико човек није бодар у скривеној молитви".

93. Као што од семена зноја постова израста клас целомудрености, тако од ситости ниче похотна ватра, а од преједања - нечистота. Код гладног и смиреног стомака у душу никако неће проникнути срамне помисли.

94. Како се само просвећује красота твоја, целомудрености, лежањем на голој земљи, трудом гладовања које одузима сан, злопаћењем плоти која, при уздржању од јела, између ребара и стомака постаје слична дубоком рову. Свако јело и сваки покој тела у нама образују срамне представе и безобразна маштања. Рађајући се, она нас раздражују на тајну сагласност са срамним делима. Празнина стомака, пак, наше мисли чини пустињом коју не узнемиравају помисли, безмолвну у односу на све метежне помисли.

95. Неке неопходне напомене безмолвнику: Уколико си за време разних служби далек од лутања ума, ако ти се стих изненада пресеца на језику и ако се без учешћа твоје слободе на твоју душу полажу окови ћутања (након дуготрајног пребивања у безмолвију), знај да се пружаш напред и да је кротост почела да се удубљује у теби. Јер, просто безмолвије би заиста било за осуду.

Уколико у души својој приметиш да се при свакој помисли која у њој ниче, при сваком присећању и за време сагледавања која имаш у свом безмолвију твоје очи пуне сузама и да оне без принуђавања теку по твом лицу, знај да су пред тобом почеле да се руше преграде које су спречавале победу над непријатељима.

Уколико примећујеш да се повремено, без претходне твоје намере и ван обичног поретка, твоја мисао погружава у твоју унутрашњост и пребива у том стању око часа, те да потом у твојим помислима царује мир, знај да је облак почео да осећује твоју скинију.

Немој се чудити ако, ступајући на то дело, не налазиш мира од страсти које те узнемиравају. Када се сунчеве луче удаље од света, мрак влада задуго. И мирис лекова и арома мириса који се разливају по ваздуху задржавају се дуго пре него што се потпуно разиђу. Исто тако и страсти, слично псима који су, уколико немају обичну храну, навикли да лижу крв у продавници меса, стоје и лају све док се не сломи сила пређашње навике.

Као знак твог напретка нека ти послуже следеће појаве у твојој души: у свему ћеш се укрепљивати надом и обогаћивати молитвом, у твом уму неће оскудевати оно што ти служи на корист приликом сусрета са људима и осећања немоћи људске природе (сваки такав случај ће те чувати од гордости), недостаци ближњих ће у твојим очима постати недостојни пажње, пожелеш да изађеш из овог тела у сразмери са жељом за будућим веком, налазићеш да ти се свака спољња и унутрашња невоља која те сусреће приближава по правди и по суду, те ћеш за све Богу узносити благодарност.

96. Страсти се доводе у покрет или неким ликовима, или осећањима без ликова, или сећањем без страсних покрета и помисли, које затим изазивају раздражење.

97. Свагдашње бдење са читањем и чести поклони ће марљивима убрзо пружити мирно стање срца. Онај ко га је обрео, обрео га је баш тим средствима. Они који желе да га поново стекну, треба да пребивају у безмолвију и уједно у наведеним делима. Они, пре свега, не треба да се везују својом мишљу ни за шта друго осим за своју душу, да се упражњавају у унутрашњем делању и у оном делању које нам особито омогућава осећај који нас утврђује у добром настројењу.

98. У свакој разумној природи се дешавају безбројне промене и са сваким човеком се свакочасовно остварују измене. Разборити може да се умудри на схватању тога, вршећи испитивање на самом себи. Уколико буде био трезвоуман и ако умом буде пратио себе лако ће дознати када се каква измена десила у његовој мисли, те како је изненада из мирног стања ступио у смућеност и из којих разлога.

И свети Макарије је писао поуку братији да у време измене на супротно не падају у очајање. Јер, и са онима који се налазе на степену чистоте се дешава да падну из бољег у лошије стање, као што се и ваздух понекад хлади, иако код њих нема немарности ни попуштања себи. Напротив, иако се држе свог реда, са њима се дешавају сличне промене, насупрот намери њихове воље.

Исто тврди и блажени Марко, говорећи: "У сваком се дешавају промене као у ваздуху". У сваком, тј. не само код нижих и лошијих, него и код савршених. У природи је час хладно, час вруће, час град, и нешто касније - ведро. Тако је и на нашем делу - час борба, час помоћ од благодати. Понекада је душа у бури и на њу устају жестоки таласи, па поново долази промена пошто је посећује благодат која срце човека пуни радошћу и миром од Бога, те целомудреним и мирним помислима.

99. И тако, немој очајавати ни кад будеш у бури, нити се, пак, превазноси када си осећен миром. Напротив, боље размотри у себи нечисте помисли и неприличне ликове који су се у твом уму утврдили у време буре и у часу сметености и неуредности помисли, те размисли о брзини са којом си се наклонио страстима, разговарајући са њима у помрачењу ума. Ипак, знај да је све то ради нашег смирења на нас навео промисао Божији који о сваком од нас промишља и удешава сваку корист.

100. Смирење и без подвига чини да нам се опраштају многа сагрешења, а без смирења су и подвизи бескорисни и припремају нам много тога рђавог. Оно што је со за сваку храну, то је смирење за сваку врлину. Ради његовог стицања треба да се непрестано жалостимо мишљу са унижавањем и расудљивим болом. И оно ће нас, ако га стекнемо, учинити синовима Божијим.

101. Господ је указао на молитву као на потпору наше немоћи, говорећи: Пробудите се, бдите и молит се да не паднете у напаст (Мт.26,41). Молите се и не будите лењиви, већ у свако време будите истрајни (Кол.4,2-3). Иштите, и даће вам се; тражите, и наћи ћете; куцајте, и отвориће вам се. Јер сваки који иште, прима; и који тражи, налази; и који куца, отвориће му се (Мт.7,7-8). Он је ту своју реч нарочито потврдио и подстакао нас ка већој марљивости причом о човеку који је у поноћ дошао свом пријатељу и тражио му хлеба. Господ говори: Кажем вам: Ако и не устане да му даде зато што му је пријатељ, али за његову безочност устаће и даће колико му треба (Лк.11,8). И ви се молит и немојте бити немарни. Какво само небивало подстицање ка

смелости!

102. Господ зна да се све до смрти од нас не одузима могућност отпадања, да нам је промена веома блиска, тј. прелаз од врлине ка пороку, и да човек и његова природа у себе примају супротност. Стога нам је Он наредио да будемо марљиви и да се подвизавамо у свагдашњој молитви. Међутим, Он нам је наредио да се молимо не само ради сачувања од очигледне промене, него и ради тананости и несхватљивости онога што се свагда са нама дешава. Јер, познање нашег ума не може да обухвати стања у којима се често налазимо и без свог произвољења. И премда наше мисли могу бити постојане и прилепљене за добро, Његов промисао нас више пута оставља у границама искушења, као што је рекао блажени Павле: Даде ми се жалац у тело (2.Кор.12,7-9).

103. Овај свет је борба и поприште за борбу. Ово време је време борбе. У време те борбе и у време сукоба не постоји закон, тј. Цар својим војницима није поставио границу све док не буде коначни сукоб и док сваки човек не буде приведен вратима Цара над царевима и испитан да ли је однео победу или је окренуо леђа своја. Једини закон који ту важи јесте бодрост и супротстављање. Немојмо бити немарни за молитву, нити се олењимо у тражењу помоћи од Господа без кога не можемо чинити ништа што му је угодно. Све док смо у овом свету и у овом телу треба да се чврсто држимо уверења да не можемо бити без дела и без труда, па макар се попели и до небеског свода.

104. Савршенство тог попришта се састоји у следећем: у покајању, у чистоти и у усавршавању себе. (Онај ко се покајао треба да ступи у борбу са страстима и да се бори све док не очисти своје срце. Очишћење срца је граница борбе и врата у област савршенства).

105. Некога су питали: "Шта је покајање". Он је одговорио: "Остављање ранијег и жалост због њега". И још: "Скрушено и смирено срце".

106. Још су га питали: "Како човек може стећи смирење". Он је рекао: "Непрестаним сећањем на своја сагрешења и на близину смрти, сиромашним оделом, бирањем последњег места у свако време, прихватањем последњих и најнижих дела у сваком случају, избегавањем непослушности, чувањем ћутања, избегавањем скупова, жељом да се остане непознат и по страни од избора, избегавање да се било која ствар поседује, нерасположењем за разговор са многим лицима, одсуством љубави према стицању добитка, умом који је изнад порицања или окривљавања било ког човека и изнад зависти, полагањем који искључује могућност да су нам руке на свима, или да су руке свих на нама, бављењем својим делом у усамљености, избегавањем бриге о било чему у свету, изузев о себи самом. Краће речено: смирење се рађа и срце се чисти животом странца, сиромаштвом, и пребивањем у усамљености.

107. Обележје оних који су достигли савршенство јесте следеће: уколико и десет пута на дан буду предани на спаљивање за љубав према ближњима они се не задовољавају, као што је показао Мојсије (Изд.32,32), и блажени Павле (Рим.9,3) и остали апостоли. Бог је Сина свог предао на крсну смрт из љубави према творевини. И да је имао нешто још драгоценије, свакако би нам га дао. Подражавајући му, и сви свети се старају да, стремећи ка савршенству, постану слични Њему савршенством љубави према ближњем.

108. Нико не може узићи на степен те љубави уколико не осети тајно своју наду. Они који љубе овај свет не могу стећи љубав према људима. Онај ко стекне љубав уједно се облачи у самог Бога. Онај, пак, ко је стекао Бога мора да се сагласи да са Њим прими и друго, па чак и да свуче

своје тело. Онај ко се љубављу према свету обукао у тај свет и у тај живот, неће моћи да се обуче у Бога све док га не остави. Јер, сам Бог је то посведочио, говорећи: Ако неко не остави то и не замрзи и душу своју, не може бити мој ученик (Лк.14,26). Треба то не само оставити, него и замрзети.

109. Због чега је нада тако слатка и због чега сва дела која она прати бивају тако лагана? У души светих се тог часа јавља природна жеља (за благобићем), те им нада даје да пију из њене чаше, опијајући их. Због тога они већ не осећају труд и постају неосетљиви за напоре и невоље. Читаво њихово путовање им изгледа као летење по ваздуху, а не хођење људским стопама, будући да не виде тежину пута, нити брда ни потоке, док им се оштрице пута чине глатким (Ис.40,4). Њихова пажња је окренута недрима њиховог Оца, а сама нада им, као прстом, свагда указује на удаљено и невидљиво, што се види очима вере. Жељом тог удаљеног она, као огњем, разгорева све делове душе. Тамо је усмерена сва устремљеност њихових помисли и они свагда тамо журе. Тако их нада загрева као огњем и они себи не могу дати одмора у чежњивом и непрестаном хођењу које врше са радошћу.

110. Бестрашће се не састоји само у томе да не осећамо страсти, већ и у томе да их не примамо. У светима страсти изнемогавају услед многих и различних, приметних и скривених врлина које су стекли. Оне код њих не могу лако устати на душу. Њихов ум нема потребе да непрестано буде пажљив, будући да је у свако време испуњен мислима које се буде размишљањем и беседом о превасходним наравима. Чим страсти почну да се буде, ум се усхићује неком поуком и избегава сусрет са њима. Тако страсти, по речи блаженог Марка, у њима остају празне.

111. Вршећи врлинска дела и приближавајући се познању, ум, по благодати Божијој, мало осећа оно што сачињава рђави и неразумни део душе. Јер, познање га подиже на висину и отуђује од свега што је у свету. Услед непорочности, ум светих је танан, лакопокретан и оштар. Подвигом се он чисти и сувоћом њиховог тела - просвећује. Услед обучавања у безмолвију и услед дуготрајног пребивања у њему, они лако обављају свако унутрашње сагледавање, које их доводи до изумљења. Они обично изобилују сагледавањима и њихов ум никада није без неког предмета за разматрање. Они никада нису без онога што у њима доноси плод Духа. Дуготрајном навиком из њиховог срца се изглађују сећања којима су се будиле страсти, те слаби сила ђаволске власти. Духовна чула душе која се не дружи са страстима преко помисли, већ је непрестано заузета другим старањем, не могу бити задржана ноктима страсне силе.

112. Самомњење у душу уноси надменост и даје јој слободу да на облацима својих помисли кружи по свој твари. Смирење, пак, сабира душу безмолвијем, при чему се она усредсређује у себе саму. Као што је душа унутар тела сакривена од погледа и од општења за другим људима, тако и истински смиреноумни човек не само да не жели да га виде и знају људи, већ се држи намере да се погрузи у самог себе, да постане нешто што не постоји и што још није дошло у биће. И све док је скривен, закључан у себе и одвојен од света, такав човек свецело пребива код свог Владике.

113. Смиреноумни се никада не зауставља да погледа на скупове, на народне зборове, на гужву, метеж и разуданост. Он не обраћа пажњу на речи, беседе, вику и расејаност чула. Он не жели да има много нити да је непрестано у пословима, већ жуди за слободним временом, слободним од брига, како му помисли не би излазиле ван. Јер, он је уверен да неће моћи да избегне смућеност помисли уколико се преда многим делима. Наиме, при многим делима јављају се многе бригае и скупина многосложних помисли. Њима се, пак, отварају врата страстима, те се губи тишина расуђивања и врата мира остају затворена. Стога се смиреноумни чува од свега прекомерног.

Тако је он увек у тишини, у покоју, у миру, у скромности, у побожности.

114. Код смиреноумног никада нема брзоплетости, уплахиености, врелих и лаких мисли, већ свагда влада спокојство. Нема ничега што би га могло изумити, смутити, привести у ужас. Он се ни у жалостима не ужасава, нити мења, нити у весељу долази до дивљења или надимања. Сва његова радост и весеље се састоје у ономе што је угодно његовом Владици.

115. Смиреноумни не сме ни Богу да се помоли, нити да моли за било шта, и не зна о чему би се молио. Он само ћути свим својим чулима, очекујући једино милост и извољење које ће Величанство коме се поклањамо изнети о њему. Он савија своје лице на земљу, а његов унутрашњи поглед срца је уздигнут ка вратима Светиње над Светињама, где се налази Онај чије је станиште - примрак, и пред ким серафими покривају своје очи. Он се једино усуђује да говори и да се моли: "Нека са мном буде по вољи твојој, Господе".

116. Пред Богом ходи у простоти, а не у мудровању ума. За простотом следи вера, а за превиспреношћу и довитљивошћу мудровања - самомњење. За самомњењем, пак, следи удаљење од Бога.

117. Стајући пред Бога на молитву, у својој помисли постани сличан немом детету. Пред Богом немој говорити [са намером да покажеш] своје знање, већ му се приближуј са детињим мислима. Ходи пред Њим [са намером] да стекнеш Његово отачко промишљање, оно које оци имају о својој деци. Речено је: Господ чува младенце (Пс.114,5), и то не само мале телом, већ и мудре у свету који су, остављајући своје знање, вољом постали слични младенцима и почели да се уче сведовољној мудрости која се не достиже трудом (књижевног) образовања. Ишти од Бога дар да дођеш до мере такве вере. О томе се моли без лењости и ишти са ватреношћу. Моли се са великом марљивошћу све док не добијеш. Тога ћеш се удостојити уколико се најпре са вером присилиш да своје старање пребациш на Бога и да своју брижљивост замениш Његовим промишљањем. И када Бог у теби примети вољу да се са чистом мишљу повериш Њему више него самом себи, те да си се присилио да се више надаш на Њега неголи на душу своју, у тебе ће се уселити она непозната сила и ти ћеш осетити да је са тобом. Осетивши ту силу многи су ишли у огањ без страха и ишли по води без колебања у помислима, без бојазни да ће потонути.

118. Не чини ли ти се да то духовно познање човек може примити душевним познањем? Међутим, то није могуће. Онај ко ревносно упражњава душевно познање, не може га чак ни осетити. И уколико желе да се приближе духовном познању, мораће да се одрекну душевног познања, свих његових довитљивих тананости и многообразних радњи, те да се прихвате младалачког облика мисли. За њих велику сметњу представљају навике и појмови душевног познања све док их, мало по мало, не изгледе. Духовно познање је просто и не просијава у душевним помислима. Све док се не ослободи од многих помисли и не дође до прости чистоте, разум не може осетити духовно познање.

119. Уколико си се једном поверио Господу који је моћан да те сачува и да се постара о теби, више немој да се бринеш ни о чему таквом, већ реци својој души: "За свако дело ми је довољан Онај коме сам једном предао душу своју. Мене ту нема. Он то зна". И тада ћеш на делу видети чуда Божија. Видећеш како је Он у свако време близу и како избавља оне који га се боје, како их окружује Његов промисао, иако је невидљив. Твој Хранитељ је невидљив, али ти не треба да сумњаш у Његово присуство. Он се често открива и видљивим очима како би ти био добродушан.

120. Чим човек од себе одбаци сваку видљиву помоћ и људску наду, те са вером и чистим срцем пође за Богом, одмах га сусреће благодат откривајући му своју силу у различитим помоћима. Она му се најпре открива у видљивом, у ономе што се тиче тела и указује му помоћ промишљањем о њему како би он у томе најлакше могао осетити силу Божијег промисла о њему. Схвативши помоћ у откривеном, он се уверава у помоћ и у скривеном, примећујући како благодат пред њим открива лукаве мисли и тешке помисли, услед чега човек лако долази до њиховог значења, до схватања њихове узајамне везе и варљивости, те њиховог узајамног порекла и погубности за душу. У исто време, благодат пред његовим очима посрамљује сву подмуклост демона, указујући му као прстом на оно што би му се десило да за њу није дознао. Тада се код њега рађа мисао да сваку ствар, и малу и велику, он треба у молитви да испроси од свог Саздатеља.

121. Када благодат Божија утврди његове мисли и он у свему почне да се нада на Бога, искушења почињу да га нападају. И благодат допушта да се на њега шаљу искушења која одговарају његовој мери како би био у стању да их понесе. У тим искушењима му се осетљиво приближава помоћ како би био благодушан, све док се не обучи и не стекне мудрост, те док у нади на Бога не почне да презире своје непријатеље. Јер, човек се не може умудрити у духовној борби, ни познати свог Промислитеља, нити осетити Бога свог и скривено се утврдити у вери у Њега уколико не издржи испитивања.

122. Чим примети да је у помисли човека почела да се јавља сумња и да је почео о себи да мисли високо, благодат одмах попушта да се против њега оснаже и учврсте искушења како би познао своју немоћ и опет се са смирењем ухватио за Бога.

123. Немој се чудити што се на тебе одасвуд изливају жестоке и силне невоље када приступиш ка врлини. Јер, права врлина не може да се упражњава без тешкоће. Због тога је свети Јован рекао: "Врлине обично прате тешкоће. Она није достојна похвале уколико је везана за покој". И блажени Марко говори: "Свака савршена врлина се назива крст, будући да испуњава заповест Духа". И апостолско учење каже: Сви који хоће да живе побожно у Христу Исусу биће гоњени (2.Тим.3,12) Господ, пак, говори: Само онај ко изгуби душу своју мене ради, наћи ће је (Мт.16.25). Он ти на првим корацима предлаже крст управо стога да би се прво одлучио на њега, па тек онда пошао за Њим.

124. Ништа није тако силно као очајање. Оно не зна да ли га је неко победио било здесна било слева. Нема никог дрскијег од човека који је у својој мисли свој живот лишио наде. Нико од непријатеља не може да опстане пред њим и нема невоље која би његову мисао довела до изнемоглости. Јер, свака невоља је лакша од смрти, а он сагиње главу да би примио смрт.

125. Жеља за покојем је у сва времена подстицала људе да заборављају на велико, на добро и на врлине. И пре нас и до сада људи су управо због тога изнемогавали и лишавали се победе, губећи чак и оно најбоље. Према томе, човек занемарује Царство Божије због наде на неку малу овдашњу утеху. Ко не зна да се птице приближавају замци, имајући у виду покој?

126. Када ум поревнује за врлину, ни спољашња чула не допуштају да их савладају никакве тешкоће. Када срце поревнује духом, тело се не жали у невољама, не плаши се и не скупља од страха. Тада ум, као дијамант, својом чврстином стоји испред свих искушења. Поревнујмо, те ће од нас побећи сваки немар који рађа лењост. Ревност рађа одважност и души придаје победоносну силу. И каква сила демона може опстати уколико душа против њих подигне своју природну ревност?

127. Знајући да ум наш не може у свако време стојати на једном [месту] и чувати стражу, и да не може увек увидети оно што му шкоди, древни оци наши су се облачили у неграмжљивост као у оружје и одлазили у пустињу где нема житејских брига, које служе као узрок страстима. Тамо они нису имали поводе за раздражљивост, жеље и злопамћење. Против свега тога и сличнога они су се њоме учвршћивали и ограђивали као нерушивим стубом.

128. Човеку који пребива у неграмжљивости непрестано на мисао долази сеоба из овог живота. Он прилаже свагдашње старање о припреми за то, бежи од сваког покоја, при чему мисао о пренебрегавању света трепери у његовом уму. Он стиче крепко срце које опасности сусреће без страха, не боји се смрти будући да свакочасовно ка њој устремљује свој поглед, невоље које га задесе сусреће са весељем и радовањем знајући да достављају венце. Уколико се, пак, деси да стекне било шта пролазно, истог часа се у његовој души буди љубав према телу, ничу помисли о телесном покоју и о начинима да се дође до онога што томе служи. Од њега се, даље, одузима тврдоћа срца коју је имао док је у својој неграмжљивости био изнад света, и његову душу почињу да узнемиравају мисли које наводе страх за живот, услед чега од њега одлази крепко уздање на Бога.

129. Разне изреке. Онај коме се глава налази у води не може да удахне танани ваздух. Тако ни онај ко своју мисао погружава у овдашње бриге не може да удахне осећај новог света.

Као што смртоносни гас разара телесни састав, тако и непристојни приказ уништава мир ума.

Као што стакло не може остати цело при судару са каменом који се налази у близини, тако ни светитељ не може да остане при својој чистоти и неоскрнављености уколико дуго остане заједно са женом и разговара са њом.

Као што силни и постојани приток воде дрвеће чупа са корењем, тако се притоком искушења устремљених на тело из срца искорењује и љубав према свету.

Као што горки лекови истребљују нечистоту рђавих сокова у телу, тако и жестина скорби чисти срце од лукавих страсти.

Као што онај ко штеди свог непријатеља на пољу борбе не може остати неповређен, тако ни подвижник који штеди своје тело не може избавити од погибли своју душу.

Уплашена изгледом нечег страшног, млада девојка трчи ка родитељима, хвата се за њихову одећу и тражи помоћ. Тако и душа, која је притешњена и скрушена страхом од искушења, жури да се припије уз Бога, призивајући га у непрестаној молитви. И док искушења продужавају да, једно за другим, нападају, она умножава мољење. Међутим, чим стекне слободу, она се предаје лутању мисли.

Као што се онај ко цару донесе велики дар награђује љубазним погледом, тако и оном ко у својој молитви има сузе велики цар векова, Бог, опрашта све грехове и награђује га благопријатним погледом.

Човек који код себе има драгоцени бисер обузет је непрестаним страхом док пролази путем око кога се налазе разбојници, презајући од могућности да буде нападнут и опљачкан. Тако и човек који има бисер целомудрености и иде по свету који је пун непријатеља на путевима, не може

бити слободан од страха од разбојника све док не дође у обитељ гроба, тј. у земљу покоја.

Човек који у дан плача пије вино и опије се, заборавља сваку жалост и свој тежак положај. Тако и онај ко је опијен љубављу Божијом у овом свету, тј. у дому плача, заборавља све своје напоре и жалости. Због своје опијености он постаје неосетљив за све греховне страсти, његово срце се оснажује надом на Бога, душа му је лака као птица, а ум му се свакочасовно узноси са земље. Он својим мислима лебди изнад свега људског и наслађује се бесмртношћу код Свевишњег.

130. Смиреноумље је одећа Божанства. У њега се обукло Слово које се очовечило. Преко њега је Оно разговарало са нама у телу нашем. Оно је смиреноумљем прикрило узвишеност своје величине и своје славе, како твар не би била сажежена погледом на Њега. Твар не би могла да погледа на Њега да од ње није узео њен део и почео са њом да беседи. Стога се свако ко се обуче у ту одећу смирења облачи у самог Христа. Јер, он је пожелео да се унутрашњим човеком обуче у подобије у коме је за твар био видљив и у коме је поживео са њом сам Христос.

131. Смирење је нека тајанствена сила коју, по завршетку свог живота, примају савршени свети. Ова сила се силом благодати даје само савршенима у врлини, будући да у себи садржи све.

132. Није свако ко је скроман, ћутљив и кротак већ достигао степен смиреноумља. Чак ни онога ко се смирава сећајући се својих грехова и скрушавајући се због њих, нећемо назвати смиреноумним, премда је и то похвално. Он још не поседује смирење, иако га смишљено приближава себи: он само жели смирење, премда га још нема. Савршено смиреноумни нема потребе да својим мудровањем измишља узроке за смиреноумље, већ у свему пројављује смирење без труда и самопринуђавања.

133. Ако неко пита како да се стекне смирење, одговоримо му: Доста је ученику да буде као учитељ његов и слуги као господар његов (Мт.10,25). Погледај како пројављује смирење Онај који га је заповедио и који га и дарује. Подражавај му и стећи ћеш га.

134. На сваки начин треба да избегавамо све што у нама раздражује зле страсти, и нарочито да у себи одсецамо узроке страсти и оно што макар и најмању страст приводи у дејство. Када и поред тога ступе у дејство, треба да им се одупремо и да ступимо у борбу са њима. Ради тога је најбоље да се погружавамо у свог унутрашњег човека и да тамо пребивамо, непрестано обрађујући виноград свог срца. Уколико наш ум тамо пребива усамљен и отшелнички, са страстима већ борбу води благодат.

135. Циљ Спаситељевог доласка (приликом кога нам је дао своје животворне заповести као лекове који чисте наше страсно стање) беше да очисти нашу душу од повреде коју је изазвао први преступ и да је васпостави у првобитно стање. Оно што су лекови за болесно тело, то су заповести за страсну душу. Очигледно је да су заповести постављене као супротност страстима, ради исцелења преступне душе.

136. Повреда нам је дошла због преступа заповести. Из тога је очигледно да нам се здравље враћа њиховим испуњавањем. Без чињења заповести и пре него што кренемо путем који води ка душевној чистоти, уопште не треба да желимо или да се надамо очишћењу душе. И немој говорити да нам Бог и без чињења заповести по благодати може даровати очишћење душе. То су Господњи судови, и Црква нам не налаже да иштемо тако нешто. Јудејци су на свом повратку из Вавилона у Јерусалим ишли природним путем, док је Језекиљ натприродно стигао у Јерусалим и у Божанственом откривењу видео будуће обновљење. Нешто слично треба мислити и о душевној

чистоти. Једни утабаним путем, кроз испуњавање заповести у многотрудном животу, својом крвљу долазе до душевне чистоте, а други се ње удостојавају по дару благодати. И чудно је то што нам није дозвољено да у молитви иштемо чистоту која се дарује по благодати, нити да се одричемо живота испуњеног делањем заповести. Јер, богаташу који је запитао: Шта ми треба чинити да наследим живот вечни, Господ је јасно рекао: "Испуњавај заповести" (Лк.10,25). На жељу богаташа да сазна нешто више, Он је рекао: Ако хоћеш савршен да будеш, иди продај све што имаш и подај сиромасима, и имаћеш благо на небу, па хајде за мном (Мт.19,21). То значи: умри за све што имаш у себи, те живи у мени; изиђи из старог света страсти и ступи у нови свет духа. Јер, рекавши: "Узми крст свој" (Мт.16,24), Господ је научио човека да умре за све у свету. И пошто је у себи умртно старог човека или страсти, Он му је рекао: "Иди за мном". Стари човек не може да иде Христовим путем.

137. Љубитељи пустиње и хвалиоци безмолвија, блажени Василије Велики и блажени Григорији су на безмолвије отишли тек пошто су проживели у свету упражњавајући се у вршењу заповести које су одговарале онима који живе у заједници. Након тога они су доспели до душевне чистоте и удостојили се духовног сагледавања. Затим су они пожурили и изашли на пустињско безмолвије. Од тог времена они су пребивали са својим унутрашњим човеком. Због тога су постали умозритељи, пребивајући у духовном сагледавању све док благодаћу нису били призвани за пастире Христове Цркве.

138. Пустиња успављује страсти. И од човека се захтева да их успава, или да их искорени, тј. савлада када буду устајале на нас. Успаване страсти се опет буде чим само сусретну узрок којим ступају у дејство. Желимо пустињу не само стога што успављује страсти, већ и због тога што у њој, услед недостатка чулног и удаљења од свих, можемо да се умудримо и да се у нама обнови унутрашњи, духовни човек у Христу, што сваког часа можемо пратити сами себе, и што наш ум може да постане бодар у чувању себе, избегавајући губитак сећања на своју наду.

139. Господ нам је назначио милосрђе као пут да се уподобимо величини Оца нашег небеског. Монаси, међутим, претпостављају безмолвије. Како то повезати?

Господ је назначио милосрђе као начин да се уподобимо нашем Небеском Оцу. Оно, на име, милосрдне приближава Богу. И ми монаси поштујемо безмолвије, не искључујући милосрђе. Ми се старамо да се, колико је могуће, удаљимо од сујетних брига и метежа. Ми немамо намеру да се противимо дугу (према ближњима), већ се старамо о безмолвију (како бисмо верније испунили виши дуг) да се пребива у богомислију, којим се у највећој мери можемо вратити у чистоту и приближити Богу. Уколико, пак, понекад буде неопходна извесна помоћ братији, не треба да будемо немарни. Непрестано се принуђавајмо да у свако време у унутрашњости будемо милосрдни према свакој разумној природи. Јер, тако нам саопштава учење Господње и у томе се, а не у нечему другом празном, састоји обележје нашег безмолвија. И ми не треба само да чувамо то унутрашње милосрђе, већ и да своју љубав, када нас позову околности, покажемо споља.

140. Животодавац је пуноту заповести сажео у две заповести које собом обухватају све остале - у љубави према Богу и сличној љубави према образу Божијем. Прва задовољава циљеве духовног сагледавања, а друга - сагледавања и делања. Јер, природа Божија је проста, невидљива и по природи нема потребе ни за чим. И свест је у свом самоудубљивању и у односу према Богу природно без потребе за телесном делатношћу. Њена делатност у томе је проста и пројављује се у једном делу ума; саобразно са простотом многопоклањаног Узроку који је изнад телесних чула. Друга, пак, заповест, тј. човекољубље, услед двојности природе захтева да је испуњавамо и невидљиво у свести, и - телесно.

Делатност свагда претходи сагледавању. Стога нико не може да се узвиси до области вишег уколико најпре није на делу испитао ниже. Ни један човек не сме да каже да у љубави према ближњем напредује свом душом уколико је запоставио део који се, сразмерно са силама, временом и местом, испуњује телесно. Јер, тек по његовом испуњењу постаје очигледно да у човеку постоји савршена љубав. И уколико смо у томе верни и истинити, души се даје сила да се у простим и ни са чим упоредивим појмовима пружа до велике области високог и Божанственог сагледавања. Где, пак, нема могућности да се љубав према ближњем оствари у видљивим телесним делима, пред Богом је довољно да покажемо своју љубав према ближњем која се остварује само душом.

141. Онај ко жели да заволи Бога изнад свега треба да се постара о чистоти своје душе. Чистота, пак, душе стиче се савлађивањем и истребљивањем страсти. Страсти су врата која су затворена пред лицем чистоте. Онај ко не отвори та закључана врата неће ући у непорочну и чисту област срца. Без тога, пак, душа не може да има смелост у часу молитве. Јер, смелост је плод чистоте и напора да се она стекне. Ево поретка којим се то дешава: трпљење са самопринуђавањем се са страстима бори за чистоту. Душа која победи страсти стиче чистоту, а истинска чистота чини да ум стиче смелост у време молитве.

142. Одрецимо се од тога да од Бога тражимо било шта високо. Изнад свега стекнимо трпљење за све што се дешава са нама. Са великим смирењем и скрушеношћу због онога што је у нама и због помисли наших иштимо отпуштење грехова својих и душевни мир. Један од отаца је писао: "Господ не прима молитву онога ко себе не сматра грешником". Написано је да Царство Божије не долази на видљив начин (Лк.17,20). Ми се са своје стране на сваки начин постарајмо да простор свог срца делима покајања и животом који је Богу угодан доведемо до благоустројства. Оно што је Господње доћи ће само од себе уколико место у срцу буде било чисто и неоскрнављено. Црква Божија не одобрава оно што иштемо на видљив начин, тј. високе дарове Божије. Они који су их стицали, наслеђивали су гордост и пад. Јер, то није знак да човек воли Бога, већ да је душевно болестан. И како ћемо се ми отимати за високе дарове Божије када се Павле хвалио невољама и када је високим даром Божијим сматрао заједничарење у Христовим страдањима.

143. Све док болује страстима, душа чулима не осећа духовно, нити уме да га жели. Она га жели само по слуху ушију и по написаном. Душевну силу од тих болести лечи скривено делање заповести и заједничарење у Христовим страдањима. Наша првобитна природа је у Христовом Очовечењу примила обновљење и постала судеоник у Његовом страдању и смрти. Затим се, по обновљењу изливањем крви, осветила и постала способна да прими нове и савршене заповести. Да су нове заповести људима биле дане пре изливања крви и пре обнове и освећења наше природе може бити да би, слично древним заповестима, само одсецале порок од душе, немајући снаге да искорене његов корен. Сада, пак, није тако. Скривено делање и нове и духовне заповести које душа испуњава, држећи се страха Божијег, обнављају и освећују душу и скривено исцељују све њене делове. Јер, свима је очигледно какву страст нечујно у души исцељује свака заповест. Њихово дејство је приметно и за Исцелитеља и за исцељеног, као што је било и са крвоточивом женом.

144. Исцељење страсног дела душе може да се изврши и благодаћу, као што је било са блаженим апостолима. Међутим, то је дело посебног Божијег избора. Душа, пак, здравље обично стиче законитим путем. Тај пут се састоји у савлађивању страсти путем вршења заповести и напорних дела истинског живота. Ко је прошао тим општим путем одојен је млекум изван вештаствености

овог света. Он је у себи одсекао претходну нарав и препородио се, као и првобитно, у духовном. По благодати је он стекао појмове унутрашњег човека и постао видљив за област духа, примивши у себе нови прости свет.

145. Када је ум обновљен и срце освећено сви појмови који у њему ничу су саобразни са природом света у који ступа. У њему се најпре буди љубав према Божанственом и он чезне за општењем са анђелима и откривењима тајни духовног света. Духовно познање твари чисти његов ум, те у њему засијава сагледавање тајни Свете Тројице, као и тајни многопоштованог домостроја предузетог ради нас. Затим он свецело улази у сједињење са познањем наде на будуће.

146. Када би душа, док је закључана у области страсти, могла истински да разуме духовно, не би имала потребе да пита и сазнаје о тајнама духовног света. Међутим, очигледно је да васпитавање и познање при страстима не доноси корист и да није довољно за отварање врата која су закључана пред лицем чистоте. Када се од душе одузму страсти, ум се просвећује и поставља на чистом месту природе, немајући више потребе за питањима. Он тада јасно види добра која се налазе на свом месту. Спољашња чула осећају ствар коју сусрећу природно, а не на основу вежбања. На исти начин разуми и о духовном сагледавању. Јер ум, уколико је здрав у својој природи, прозира у скривене тајне духа и у потпуности сагледава славу Христову. Он не пита, нити се учи, већ се наслађује тајнама новог света, изнад слободе воље, сразмерно ватрености вере и нади у Христа.

147. Уколико желиш да ти срце постане обитељ тајни новог света, најпре се обогати телесним делима - постом, бдењем, службом, подвижништвом, трпљењем, обарањем помисли, и осталим. Свој ум везуј читањем Писама и удубљивањем у њих. Пред својим очима напиши заповести, а непрестаним молитвеним разговором и самоудубљивањем у молитвословља из срца искорењуј сваки образ и свако подобје које си раније примио. Приучавај свој ум да се увек удубљује у тајне Спаситељевог домостроја, престани да иштеш познање и сагледавање које у свом месту и у своје време превишавају словесно описивање и продужавај са делањем заповести и трудом око стицања чистоте. Моли Господа да те удостоји умног живота. Почетак, средина и крај овог живота сачињава следеће: одсецање свега сједињењем са Христом. Уколико желиш сагледавање тајни, у себи негуј заповести делом, а не само стремљењем да их спознаш. Духовно сагледавање дејствује у области чистоте.

148. Сагледавање тајне вере је код синова повезано са вером и напаса се на пољима Писма. Речи које су недостижне познању постају схватљиве помоћу вере. Познање о њима ми стичемо у сагледавању које се остварује по очишћењу. За духовне тајне које су више познања и које не осећају ни телесна чула, ни разумна сила ума, Бог нам је дао веру. Њоме само сазнајемо да те тајне постоје. Од те вере се у нама рађа нада на њих (тј. нада да ћемо их разумети). Вером исповедамо да је Бог Господ, Владика, Творац и Устројитељ свега. Подстицани, затим, савешћу ми решавамо да треба да вршимо Његове заповести и да разумемо да старе заповести испуњава страх, а животворне Христове заповести - љубав, као што говори Господ: Ако ме љубите, заповести моје држите. И ја ћу умолити Оца, и даће вам другог Утешитеља (Јн.14,15-16). Долазак Утешитеља Он назива даром откривења духовних тајни. Стога се у примању Духа, кога су примили апостоли, састоји све савршенство духовног познања. И Господ је обећао да ће умолити Оца да им да Утешитеља како би, уколико врше заповести и очисте себе, са њима остао у векове. Видиш ли да се због чувања заповести ум удостојава благодати тајанственог сагледавања и откривења духовног познања.

149. Чување заповести пројављује такву силу једино када се врши из љубави према Дародавцу, а не из страха. Стога законита врата која воде у сагледавање јесте љубав. Божанствена љубав оне који су је стекли узноси у сва откривења познања и тајанствених сагледавања. Стога најпре треба стећи љубав. После тога ће сагледавање духовног за нас бити нешто природно. Схвати мудрост блаженога Павла који је оставио све дарове које саопштава благодат и искао само најсуштинскије, тј. оно чиме се примају и чувају дарови - љубав (1.Кор.13). Она је место откривења. На том месту се сагледавање показује само од себе. По мери природног узрастања душа стиче ново и ново познање о оном што постоји у свету, сваког дана се све више учећи. Тако се човек и у духовном сагледавању и Божанственом осећању обучава сразмерно са узрастањем у разумном животу. Дошавши у област љубави, он духовно сагледава на његовом месту.

150. Духовно се не покорава све док човек примењује усилије да га сведе себи. И уколико он дрско узмашта да га разуме пре времена и подиже свој поглед ка њему, његов вид ће отупети и он ће примећивати једино призраке и ликове. Чим то будеш схватио својим расудљивим умом, више се нећеш трудити да сагледавање стекнеш пре времена. Уколико ти се учини да и сада (пре ступања у област чистоте и љубави) имаш сагледавање, радиће се, заправо, о сенци призрака, а не о сагледавању. Јер, код свега мисленог постоји сличност и маштарски образ, а постоји и истинско сагледавање. И у природној области се некад види стварност, а некад њена супротност: око уместо стварности види сенку, види воду тамо где је нема, види здања која висе у ваздуху, иако стоје на земљи. Сличне појаве постоје и у мисленом.

151. Уколико виђење не буде очишћено делањем заповести и делима безмолвног живота, уколико не стекне савршену светлост љубави и не узапредује у узрастању у Христовом обновљењу, ум не може постати истински видилац Божанственог сагледавања. И сви образи духовног које ум мисли да је саставио у себи називају се привидом, а не стварношћу. И чињеница да ум види једно уместо другог произилази од тога што се није очистио. То се десило и са спољашњим философима који су духовним сматрали оно што нису примили од истинског учења од Бога. Они су о томе говорили са неприличним самомњењем, раздељујући једног Бога у многобоштву, излажући и слажући се међу собом кроз неозбиљност помисли, и ту машту безумља својих помисли називајући умозрењем природа.

152. Истинско сагледавање чулних и надчулних природа, као и саме Свете Тројице, удељује се Христовим откривењем. Њему је људе научио и на њега указао Христос када је првоначелном својом Ипостасју остварио обновљење људске природе, вративши јој прву слободу. Он је својим животворним заповестима пробио пут ка истини. Наша природа ће постати сагледатељ истине, а не маште, тек кад човек, трпећи страдања, делања и скорби, са себе свуче старог страсног човека, као што новорођенче са себе скида постељицу приликом изласка из мајчине утробе. Препородивши се духовно, тада ум постаје способан да прими сагледавање своје отаџбине.

153. То сагледавање јесте храна ума, све док не дође у стање да прими још више сагледавање. Једно сагледавање, наиме, човека предаје другоме, све док ум не буде узведен у област савршене љубави. Љубав је обитељ духовног и насељава се у чистоту душе. Када ум доспе до области љубави благодат почиње да дејствује. Ум прима духовно сагледавање и постаје видилац скривеног.

154. Као што сам већ говорио, дар откривења умног сагледавања даје се на два начина. Понекад се даје благодаћу због ватрене вере, а понекад због вршења заповести и чистоте. По благодати је дат блаженим апостолима. Они ум нису очистили вршењем заповести, већ ватреном вером. Они су у простоти поверовали у Христа и свакако са запаљеним срцем ишли за Њим. И кад је

извршио свој предивни домострој, Христос им је послао Духа Утешитеља који их је очистио и усавршио њихов ум, стварно умртвивши у њима старог страсног човека, и стварно оживотворивши у њима новог духовног човека. И блажени Павле је био тајанствено обновљен, примивши сагледавање откривења тајни. Није написано оно што је Христос са њим разговарао, већ се наводи само оно што му је рекао Ананија: Савле брате, Господ наш Исус, који ти се јавио на путу... послао ме је да прогледаш и да се испуниш Духа Светога (Дап.9,17). И кад га је крстио, он се испунио Духа Светог. Он је осетио скривене тајне откривења, као што се десило и са светим апостолима којима је Господ Исус говорио: Још вам имам много говорити, али сада не можете носити. А када дође Он, Дух Истине, увешће вас у сваку истину... и јавиће вам оно што долази (Јн.16,12-13).

155. Тек кад је примио Духа Светог и кад се Њиме обновио, блажени Павле се удостојио тајни откривења и почео да духом сагледава откривења, наслађујући се сагледавањем, слушајући неисказане речи, упражњавајући сагледавање изнад природе, одушевљавајући се сагледавањем небеских сила и наслађујући се духовним. Такво усхођење он није достигао по својој жељи, као што у свом безумљу тврде јеретици (евхити). Ум уопште не може да усходи тамо. Напротив, Павле је био уздигнут духом откривења, као што је сам писао у Посланици Коринћанима (2.Кор.12,2-4), насупрот сујетним људима који су се поредили са светим апостолима и који су машту својих помисли називали духовним сагледавањима.

156. Расуђујући о људима који су обременени страстима па ипак ступају у испитивање о законима телесног и бестелесног (ни у чему се не разликујући од болесника који нуде правила о чувању здравља), један од светих је написао: "Сазнавши да ученици који су занемаривали заповести и који нису савладали страсти желе блаженство сагледавања тајни (које је могуће само по очишћењу од страсти), блажени Павле је рекао: "Свуците најпре старог човека страсти. Тада пожелите да се обучете у новог човека, обновљеног познањем тајни на подобије Творцу, и не желите блаженство које имам ја и остали апостоли, које је дато дејством благодати, стога што Бог неке милује, а неке отврдоглављује, како сам хоће (Рим.9,18)". Јер, ко ће стати пред лице Његово, или ко ће се успротивити Његовој вољи? Понекад Бог дарива ни за шта, а понекад тражи дела и очишћење па тек онда шаље дар. А понекад ни после дела и очишћења не даје овде, него га чува да би сагледавање дао на свом месту".

157. Сматрамо да Он тако поступа и односно мањег дара, наиме, опроштаја грехова. Јер, Он крштење поклања као дар, не тражећи савршено ништа изузев вере. У покајању за грехе, пак, Он опроштај не даје као дар, већ захтева труд, скорб, жалост, скрушеност, сузе, дуготрајни плач. И тек тада опрашта. Разбојнику је одмах опростио због исповедања речју на крсту, обећавши му Царство, а од грешнице је захтевао веру и сузе.

158. Душа која воли Бога само у Њему налази своје спокојство.

Да би срцем био у свези са Богом мораш претходно да раскинеш сваки спољашњи савез. Јер, сједињењу са Богом претходи разрешење од вештаства.

Младенцу се хлеб даје као храна тек пошто је отхрањен млеком. И човек који намерава да напредује у Божанственом треба да се најпре одвоји од света, као дете од наручја и дојки матерњих.

Телесно делање претходи душевном, као што је прах претходио души која је била удахнута у Адама. Ко није стекао телесно делање, не може имати ни душевно. Јер, друго се рађа од првог,

као клас из голог пшеничног зрна. Ко, пак, нема душевно делање, лишиће се духовних дарова.

159. Као што после сејања суза следе прегршти радовања, тако и после злопаћења Бога ради следи радост.

Земљоделцу је слатак хлеб којије добио знојем. Слатка су и дела правде срцу које је примило Христово познање.

Са добром вољом претрпи и увреду и понижење како би имао смелост пред Богом.

Човек који са познањем трпи ружну реч од онога коме није учинио неправду на своју главу полаже трнов венац. Блажен је он јер се овенчава нетљеношћу, премда тога ни сам није свестан.

160. Онај ко са познањем бежи од сујетне славе у својој души је осетио будући век.

Ум онога ко у садашњем животу бежи од покоја већ сагледава будући век. Онај, пак, ко је свезан грамжљивошћу јесте роб страсти.

Немој мислити да је само стицање злата и сребра грамжљивост. Оно је присутно код сваког стицања ствари за које је привезана твоја воља.

Немој хвалити онога који се злопати телесно, али даје на вољу чулима, тј. слуху, отвореним и неуздраним устима и блудећим очима.

161. Знај да остављање грехова дужницима припада делима правде. Тада ћеш увидети тишину и светлост по целом уму свом.

Милостиви који није виши од своје правде није милостив, тј. прави милостиви не даје људима милостињу само из свог сопственог, него и са радошћу од других трпи неправду и милује их.

Милостив је онај ко душу своју полаже за брата, а не онај ко само давањем указује милост своме брату.

Милостив је и онај ко није толико бестидан да брату, који га удари, узврати и ожалости његово срце.

162. Заволи труд бдења како би нашао утеху у ономе што је блиско твојој души.

Занимај се читањем у безмолвију како би твој ум свагда био узношен ка чудесима Божијим.

Заволи сиромаштво са трпљењем како би уједно сабрао свој ум у односу на маштање. Омрзи простран живот како би твоје помисли остале безметежне. Уздржавај се од многога и побрини се само о души како би је спасао од растурања унутрашње тишине.

163. Заволи целомудреност да се у време своје молитве не би постидео пред Богом.

Стегни чистоту у делима својим како би ти се озарила душа на молитви и како би ти се сећањем на смрт у уму распламсала радост.

Немој бити лењив у свом делању да се не би постидео кад станеш међу своје пријатеље.

Немој своју слободу везивати оним што служи наслади како не би постао слуга слугу.

Нека ти одећа буде сиромашна како би понизио помисли које се рађају у теби, тј. високоумље срца. Ко воли сјај неће моћи да стекне слободне мисли, будући да се срце унутрашње усмерава према изгледу спољашњих образа.

164. За смиреноумљем следи уздржање и ограничавање у свему.

Услед постојаног ограничавања, смиреноумље долази до сагледавања и душу украшава целомудреношћу. Таштина, пак, услед непрестаног метежа и смућења помисли, из свега што сусреће сабира нечисто имање и оскрнављује срце. Она непристојним погледом гледа на природу ствари и ум занима срамним представама. Смиреноумље, пак, себе духовно украшава сагледавањем, побуђујући онога који га је стекао на славословље.

165. Боље је да сам себе разрешујеш од уза греха, неголи да робове ослобађаш од ропства.

Боље је да се умириш у души својој, у једномислију троделног састава у теби, тј. тела, душе и духа, неголи да својим учењем умирујеш разномислене. Григорије говори: "Добро је богословствовати ради Бога, али је боље да се човек очисти за Бога".

За тебе је корисније да се постараш о томе да оно што је у твојој души пало од страсти подигнеш подстицањем својих помисли да се окрећу ка Божанственом, неголи да васкрсаваш мртве.

166. Све дане свог живота, ма где се нашао, сматрај се странцем како би био у стању да се избавиш од штете која се рађа од слободног општења.

Свагда благосиљај устима па те неће вређати, будући да се увреда рађа од вређања, а благослов од благосиљања.

На сваком делу се сматрај оскудним како би учио, и читавог живота ћеш се показивати мудар.

Немој причати другоме оно што сам ниси испитао како се не би постидео сам себе и како се по упоређивању твог живота не би открила твоја лаж.

167. Чувај се да не читаш јеретичка учења. Јер, то више него било шта друго на тебе може подићи духа хуле.

Често и ненасито читај књиге учитеља о промислу Божијем. Оне, наиме, ум руководе ка поимању поретка у творевини и делима Божијим и укрепљују га. Својом тананошћу оне га припремају за примање светлосарних мисли и чине да он у својој чистоти иде ка познању твари Божијих.

Читај Јеванђеље које је завештао Бог ради познања целе васељене како би се твој ум погрузио у чуда Божија.

Твоје читање нека се одвија у непомућеној тишини. Буди слободан од многобрижљивости о телу и од житејског метежа како би, при сладосном разумевању, у души осетио најслађи укус који

превазилази сваки осећај и како би твоја душа истрајала у том осећању.

168. Чисти своју душу, збаци са себе бригу о ономе што је изван твоје природе, на своје појмове и покрете стави завесу целомудрености и смирења. Тако ћеш наћи оно што је унутар твоје природе, будући да се смиренима даје откривење тајни.

169. Уколико си решио да своју душу предаш на дело молитве која очишћава ум и на пребивање у бодрости ноћу како би стекао светао разум, треба да се удаљаваш од гледања на свет, да прекратиш сусрете са људима, да их не примаш у своју келију, чак ни под видом користи, изузев једнодушних, једномислених и оних који знају твоје тајне. Буди опрезан у односу на смућење од душевних беседа, те по одсецању спољашњих разговора са својом молитвом сједини милостињу да би ти душа угледала светлост истине. У мери у којој срце престаје да се узнемирава спољашњим предметима ум уразумљује мисли и обавља Божанствена дела, долазећи до изумљења. Јер, уколико покажемо незнатну марљивост, душа обично брзо једну беседу замењује другом.

170. Да би једну беседу заменио другом (празну - душеспасоносном) треба да се бавиш читањем Писма и Житија светих. Јер, када будеш стао на молитву и на своје правило, уместо размишљања о ономе што си видео и чуо у свету, у себи ћеш обрести размишљање о Божанственим Писмима која си читао. То размишљање ће изазвати заборав светских успомена, чиме ум долази до чистоте. То је значење реченога да читање помаже души када стане на молитву и да се душа молитвом просвећује у читању. Читање, опет, уместо спољашње смесе, пружа храну разним видовима молитве. Према томе, душа се читањем просвећује за свагдашњу марљиву и несмућену молитву.

171. Телољупци и стомакоугодници не треба да улазе у испитивање духовних предмета, као што ни блудница не треба да разговара о целомудрености.

Крајње болесно тело не подноси масну храну. Ни ум који је заузет светским не може да се приближи испитивању Божанственог.

Огањ се не распаљује у сировим дрвима. Ни Божанствена ватра се не разгорева у срцу које воли покој.

Онај ко својим очима не види сунце, на основу самог слуха другоме не може описати његову светлост. Он чак и не осећа његову светлост. Исто бива и са оним који својом душом није осетио сладост духовних дела.

172. Оно што ти претекне од твојих дневних потреба подај сиромасима, те са смелошћу пођи да принесеш своје молитве, тј. да са Богом беседиш као са Оцем.

Ништа не може толико срце приближити Богу као милостиња. И ништа у души не рађа толико тишине као добровољно сиромаштво.

Када дајеш, дај са великодушностју и са осмехом на лицу, и опскрби у већој мери него што траже.

Немој се трудити да схватиш ко је достојан, а ко није. Нека пред тобом сви људи буду једнаки с обзиром на добро дело. Јер, на тај начин можеш и недостојне привући добру, будући да се душа

помоћу телесног брзо доводи у страх Божији.

173. Своју келију очисти од сувишних ствари. То ће те привести уздржању, чак и да ниси вољан. Оскудица у свему човека учи уздржању.

Они који су однели победу у спољашњој борби (мислим на борбу коју на душу подижу чула слуха, вида и остала) не морају се бојати ни унутрашње борбе.

Када затвори градска врата, тј. чула, човек ратује унутра и не боји се злочника изван града.

Блажен је онај ко то зна и ко се не обременује мноштвом дела, већ сву телесну делатност обраћа на молитвени труд.

174. У тренуцима кад Бог буде твоје срце приводио у умилење, потруди се да непрестано чиниш поклоне и да преклањаш колена.

Немој свом срцу допуштати да се брине о било чему у време кад демони почну да те убеђују да се латиш других послова. Тада посматрај и диви се ономе што ће произићи из тога.

Међу подвижничким борбама ништа није толико важно и тешко и ништа не изазива толико зависти код демона као пружање пред Христовим крстом и даноноћна молитва, који чине да изгледа да су човеку руке везане позади.

Лати се тога уколико нећеш да твоја ватреност охладни и да не осиромашиш у сузама. Бићеш блажен ако се о томе будеш старао дан и ноћ, и ако не будеш искао било шта друго.

Уколико се не будеш подвизавао, нећеш наћи, и уколико са ватреношћу не будеш ударао у врата и непрестано пребивао поред њих у бдењу, нећеш бити услишен.

175. У човековом срцу се неће пробудити сладост Духа Божијег, његови удови неће примити чистоту у овом животу и Божанствене мисли неће ући у његову душу (остајући непримећене и сакривене), све док спољашњи човек не умре за све светско (не само за грех, него и за свако дело), и унутрашњи човек за лукаве мисли, и док природни покрети тела не изнемогну, поставши немоћни да у срцу пробуде греховну сладост. У човеку се неће пробудити духовна опијеност све док у свом срцу не умртви старање о житејском (изузев о неопходним захтевима природе) и док бригу о томе не препусти Богу.

176. Ко са убеђењем и осећањем у уму држи [мисао] о једнакости ка којој води општи крај свих, неће имати потребе за другим Учитељем да би се одрекао од житејског.

Онај ко се добровољно не удаљује од узрока страсти, невољно се увлачи у грех. Узроци, пак, греха су следећи: вино, жене, богатство, телесно здравље. Они то, ипак, нису по самој својој природи, већ стога што природа преко њих лако нагиње ка греховним страстима. Стога човек треба да се марљиво пази тога.

Људи се гнушају сиромаштва, а Бог још више - високоумне душе и надменог ума. Људи поштују богатство, а Бог смирену душу.

177. Уколико хоћеш да поставиш почетак добром делању најпре се припреми за искушења која

те сусрећу. Јер, непријатељ има обичај да онога који је са ватреном вером започео добар живот сусретне са разним страшним искушењима. Његова намера је да у њему изазове страх како би охладнео у добром произвољењу и изгубио ватреност у богоугодном делању. Стога се припреми да храбро сусретнеш искушења која се подижу на врлину, па тек онда започињи делање.

178. Заповести Божије су више од свих ризница света. Ко их је стекао, у себи је обрео Бога.

Онога ко се увек успокојава у Божијем старању, Бог чини приставником дома.

Онога ко жели испуњење воље Божије воде небески анђели.

Онај ко се боји греха без саплитања врши страшно путовање и у време мрака пред собом и унутар себе налази светлост.

Стопе оних који се боје греха чува Господ. У време саплитања њих предухитрује милост Божија.

Онај ко своја сагрешења сматра малим, пада у још горе од претходних и носи седмоструку казну.

179. У смирењу сеј милостињу па ћеш на Суду пожњети милост.

Оним чим си изгубио добро треба да га поново стекнеш. Ако си изгубио целомудреност и пребиваш у блуду, Бог од тебе неће примити милостињу. Јер, Он од тебе хоће светињу тела.

И свака друга болест се лечи лековима који су јој својствени. Ако си побеђен завишћу, због чега се упињеш у борби са сном (а не против зависти)?

180. Још док је преступ мали, док није сазрео, док не пусти гране у ширину и не сазре потруди се да га искорениш. Немој се предавати немару док ти недостатак изгледа мали, иначе ће касније постати нечовечни господар. Тада ћеш бежати од њега као роб и заробљеник. Ко се, пак, с почетка супротстави страсти, убрзо ће загосподарити над њом.

181. Онај ко може да са радошћу поднесе увреду, чак и ако у рукама има средство да је одбије, примио је од Бога утеху по својој вери у Њега. Онај, пак, ко са смиреноумљем трпи окривљавања која подижу на њега, достигао је савршенство и њему се диве свети анђели. Јер, ни једна друга врлина није толико висока и толико тешко испуњива.

182. Немој веровати да си снажан све док не будеш искушан и не покажеш се непромењив.

Немој се уздати у своју силу да не би било попуштено да паднеш због немоћи. Јер, тада ћеш из самог пада дознати своју немоћ.

Немој имати поверење у своје знање да те непријатељ не би уловио својим лукавством.

Никада речима немој хвалити дела своја да не би био постиђен.

Бог попушта да се човек измени у свему ономе чиме се хвалио како би се понизио и научио смирењу.

183. Своје око непрестано узводи ка Богу. Јер, покров и промисао Божији обухватају све људе,

премда остају невидљиви. Они се откривају само онима који су се очистили од грехова и који свагда помишљају о Богу, и то само о Њему једином. Њима се првенствено открива промисао Божији када Бога ради улазе у искушење. Тада они промисао Божији као да виде телесним очима, саобразно са мером и узроком искушења које постиже сваког од њих. То их подстиче на храброст. То видимо у случају Јакова, Исуса Навина, три младића, и осталих светих којима се промисао Божији јављао у неком људском виду, подстичући их и утврђујући у благочастивости.

184. Треба ли нешто говорити о подвижницима који су туђи свету и о отшелницима? Они су од пустиње направили град, и учинили је насељем и обитељу анђела. Ка њима су, услед благоустројства њиховог живота, увек долазили анђели и, као ратници једног Владике, повремено ратовали заједно са њима. Они су у све дане свог живота волели пустињу, и из љубави према Богу живели у горама, пећинама и провалијама земаљским. Будући да су они, оставивши земаљско, заволели небеско и постали подражаваоци анђела, сами свети анђели од њих, по правди, нису сакривали свој изглед, већ су испуњавали сваку њихову жељу и у свему им помагали.

185. Ко је једном за свагда себе посветио Богу, проводи живот у спокојству ума.

Без неграмжљивости душа не може да се ослободи од метежа помисли. Не привевши осећања ка безмолвију, она неће осетити мир у мислима.

Не улазећи у искушења, нико неће стећи духовну мудрост.

Без прилежног читања нећеш спознати тананост помисли.

Без тишине помисли ум се неће уздићи до скривених тајни.

Без наде по вери душа не може да се смело одважи на искушења.

Без искуства очигледног Божијег покровитељства срце неће бити у стању да се нада на Бога.

Душа неће имати општење са Христом уколико са познањем не окуси од Његових страдања.

186. Ко милује сиромашног, обрешће Бога за старатеља. Ко осиромаша Бога ради обрешће неоскудне ризнице. Бог нема потребе ни за чим, али се весели кад види да човек успокојава Његов образ и поштује га Њега ради. Уколико ти неко иште нешто од онога што имаш немој говорити у срцу свом: "То ћу оставити души својој како би се успокојила, а њему ће оно што му је потребно Бог дати из другог места". Такве мисли приличе неправедним људима који не знају за Бога. Праведни и добри човек своју част неће дати другом, нити ће дозволити да му време благодати пролази без дела. Бог ће сиромашног и потребитог човека опскрбити, будући да Господ никог не оставља, али се ти, удаљујући од себе сиромашног, уклањаш од части коју ти Он даје и одбацујеш Његову благодат. Стога се весели када дајеш и говори: "Слава ти, Боже, што си ме удостојио да нађем некога кога ћу успокојити". Ако, пак, немаш ништа што би дао још више се радуј и, благодарећи Бога, говори: "Благодарим ти, Боже мој, што си ми дао благодат и част да осиромашим ради твог имена и што си ме удостојио да, у болести и сиромаштву, окусим од скорби која је постављена на путу заповести твојих, којим су ишли и свети твоји".

187. Наша природа је постала лако доступна страстима. У данашњем свету је много искушења и од тебе зло није далеко: оно се точи у теби и налази се под твојим ногама. Као што су трепавице

на очима близу међу собом, тако су и искушења блиска људима. Бог је то премудро устројио ради твоје користи, тј. да би ти постојано ударао у Његова врата, да би се страхом од невоља у твој ум сејало сећање на Њега, да би му се приближавао у молитвама и да би се твоје срце освећивало непрестаним сећањем на Њега. Бог те није створио недодирљивим за невоље како, пожелевши да постанеш бог, и ти не би наследио оно што је наследило онај ко је најпре био даница, а затим се, због превазношења, претворио у сатану. Он те није створио ни непоколебивим ни непокретним како не би постао сличан природи неодушевљених ствари.

188. Непрестано се чисти пред Богом, имајући у срцу сећање на Њега да не би, оставши дуго без сећања на Њега, остао и без смелости у тренутку када му прилазиш. Јер, смелост пред Богом јесте последица честог разговора са Њим и многих молитава.

Општење са људима бива преко тела, а општење са Богом преко душевног сећања на Њега, преко пажње у молитвама и преко свецелог предавања Њему.

Дуговременим чувањем сећања на Бога душа повремено долази до изумљења и дивљења. Нека се узвесели срце оних који траже Господа. Тражите Господа, осуђени, и утврдите се надом. Тражите лице Његово покајањем (Пс. 104,3-4), осветите се светињом лица Његовог, и очистите се од грехова својих.

189. Неправедник на кога наилази искушење нема наде којом би призвао Бога и од Њега очекивао спасење, будући да се у дане свог покоја удаљавао од воље Божије.

Богу се моли пре него што на тебе наиђе невоља. Тако ћеш га и у време горчине наћи и услишиће те.

Нојев ковчег је био направљен у време мира. Његова дрва су обрађена сто година раније. И у време гнева неправедни су погинули, а за праведника је он постао покров.

190. Они у којима је свет мртав са радостју трпе увреде. Они, пак, у којима је свет жив не могу да трпе увреде већ, покретани таштином, падају у гнев и од неразумног покрета доспевају у смућење или их обузима туга.

Онај ко хоће да напредује у врлини трпљења увреда и великодушности треба да се удаљи од својих сродника и да постане странац. Јер, у својој отаџбини човек не може напредовати у тој врлини.

Једино велики и силни могу таква страдања да подносе међу својим сродницима. То могу само они у којима је умро свет, будући да они у садашњем свету већ не очекују никакву утеху.

191. Као што је благодат блиска смиреноумљу, тако су болне невоље блиске гордости.

Очи Господње су на смиреноумнима да би их обрадовале. Лице, пак, Господње се окренуто против гордых да би их смирило.

Радо примај погрде у својој величини, и избегавај величање у својој маленкости.

Част бежи од онога који стреми за њом. Онога, пак, ко бежи од ње, она верно прати.

Бог ће напојити својим добрима онога који гладује и жеђује Њега ради.

Бог облачи у одећу нетрулежности и славе онога који трпи наготу Њега ради.

Онај који осиромаша Бога ради, биће утешен Његовим истинским богатством.

Читавог свог живота се сматрај грешником да би био оправдан за читав свој живот.

Општи са онима који имају смирење и научићеш се њиховој нарави.

Нека одлика твоје нарави буде да си према свима увек љубазан и уљудан.

192. Бог је попустио да душа буде доступна страстима ради њене користи. Он је сматрао да не би било корисно да је постави изнад страсти пре другог препорода. Души је корисно да буде доступна страстима због рањавања савести, иако је пребивање у страстима - дрско и бестидно.

Као што се од стомакоугађања рађа метеж помисли, тако се од причљивости и непажљивих разговора рађа бесмисленост и склизнуће ума из свог поретка.

Брига о житејским стварима душу приводи смућењу. Смућивање њима помућује и ум и лишава га тишине.

Иноку који се посветио небеском делању приличи да буде изван сваке житејске бриге како би, погрузивши се у себе самог, био изван свега што припада овом веку. Починувши од свега тога, он већ може без расејаности да се дан и ноћ поучава у закону Господњем.

193. Телесни напори без чистоте ума су исто што и бесплодна утроба и усахле дојке. Јер, они се не могу приближити познању Божијем. Они умарају тело али се не старају да из ума искорене страсти. Стога ништа не могу пожњети.

Као што онај ко сеје по трњу ништа не може да пожање, тако ни онај ко се упропашћује злопамћењем и грамжљивошћу ни у чему не може да успе, већ стење на постељи својој од бесанице услед брига о делима које га притискају.

194. У души која је просијала сећањем на Бога и неуспављивим даноноћним бдењем Господ саздаје облак који је штити, који је осењује дању и који је ноћу осветљује огњеном светлошћу. У њеном мраку сија светлост.

195. Као што облак сакрива светлост месеца, тако испаравања стомака изгоне из душе Божију премудрост.

Оно што је пламен у сувим дрвима, то је тело са пуним стомаком.

Као што једно запаљиво вештаство, додато другом, увећава пламен огња, тако и разноврсност јела увеличава похотно кретање у телу.

У сластољубивом телу не обитава познање Божије. Онај ко воли своје тело неће стећи благодат Божију.

Као што се при порођајним боловима на свет појављује плод који весели ону која рађа, тако се при мучењу грла у души рађа плод познања тајни Божијих.

Као што се отац стара о деци, тако се и Христос брине о телу које се злопати ради Њега. Он увек стоји близу његових уста.

196. Странац је онај ко је својом мишљу стао изван свега житејског.

Монах је онај ко пребива изван света и онај ко увек моли Бога да му дарује будућа добра.

Богатство монаха је утеха која се налази у плачу и радост од вере која засијава у скривницама ума.

Девственик је онај који је тело сачувао неоскрнављеним од плотског спајања, и који се стиди и најмањег спомињања о томе.

Ако волиш целомудреност срамне помисли одгони упражњавањем у читању и дуготрајној молитви. Тада ћеш имати оружје против природних побуда. Без тога се у души не може видети чистота.

197. Ако си истински милосрдан, немој се жалостити у унутрашњости када ти се нешто одузме неправедно, нити коме страном помињи о губитку.

Нека губитак који су ти нанели увредиоци буде прогутан твојим милосрђем, као што се опорост вина потиरे мноштвом воде.

Мноштво свог милосрђа докажи добрима која дајеш онима који су те увредили, као што је блажени Јелисеј поступио са непријатељима који су намеравали да га узму у плен (4.Цар.6,13-23).

198. Онај ко је истински смиреноуман не смућује се кад му чине неправду и ништа не говори у своју заштиту, већ прима клевете као истину. Он се не стара да људе увери у то да је оклеветан, већ тражи опроштај. Понеки су добровољно на себе навлачили назив нечистих, иако нису били такви; други су трпели назив прељубочинца иако су били далеки од прељубе, сузама сведочећи да на себи носе плод греха који нису учинили, и са плачем молећи од увређених опроштај за безакоње које нису учинили, будући да им је душа била увенчана сваком чистотом и непорочношћу. Други су се, да их не би прослављали због превасходних правила живота која су испуњавали у тајности, представљали као сулуди, иако су били растворени Божанственом сољу и непоколебиви у својој тишини, тако да су на висини свог савршенства имали свете анђеле као сведоке својих успеха.

199. Спаситељ је многим обитељима код Оца назвао различите мере умова који се настањују са оне стране, тј. разлике и особености духовних дарова којима се наслађују умови. Он је обитељи назвао многимга услед разлике у степену дарова, а не због разлике у месту. Чулним сунцем се наслађује свако саобразно са чистотом и силом пријемчивости очију. Исто тако један светилник у једном дому одаје различиту светлост, премда се светлост не дели на многе делове. Тако ће и у будућем веку сви праведници неодвојиво пребивати на једном месту, али ће свако по својој мери бити озарен мисленим Сунцем и по свом достојанству привлачити радост и весеље из једног ваздуха, од једног места, престола, призора и образа. И нико неће видети меру свог ближег, нити

вишег, нити нижег, како разлика у благодати не би била узрок туге и жалости. Тамо ће се свако, по даној му благодати, унутрашње веселити у својој мери. За све је један приказ и једна област: осим два степена, тј. горње и доње стране, у средини постоји разноврсност у даровима.

200. Хотећи да ум оскрнави блудним сећањем, ђаво најпре испитује његово трпљење љубављу према таштини, покушавајући да прилог те помисли не представи као страст. Он обично тако поступа са онима који чувају свој ум и у које не може лако да положи било какву неприличну помисао. Када, пак, човека истргне из његове чврстине, приметивши да почиње да разговара са првом помисли, ђаво га сусреће са нечим што напомиње блуд и његов ум свраћа на нешто непристојно. Ум се најпре смућује због изненадног прилога, а затим се мири са њим и од мисли већ прелази на дела. Међутим, уколико одступи назад и предупреди први напад помисли, ум, уз помоћ Божију, може лако да савлада и страст.

201. Боље је страсти одбијати сећањем на врлине, неголи противљењем. Јер, иступајући из своје области и подижући се на борбу, оне у уму запечаћују своје образе и ликове. Та борба стиче велику власт над умом, силно смућујући и приводећи у сметеност помисли. Уколико се, пак, поступи на први начин, по одгнању страсти у уму не остаје њихов траг.

202. Све док не прими Утешитеља, човеку су потребна Божанствена Писма како би му се сећање на добро запечатиле у мисли и како би се непрестаним читањем у њему обнављало стремљење ка добру, чувајући његову душу од тананости греховних путева. То му је неопходно стога што још није примио силу Духа која удаљује заблуду и заробљује душекорисна сећања. Када, пак, сила Духа сиђе на дејствену душевну силу у човеку, у срцу се укоренују заповести Духа. Тада се он тајно учи од Духа, немајући више потребу за помоћу од чулног вештаства. Јер, док се срце учи од вештаства, учење прате заблуда и заборав, а кад се учи од Духа, сећање остаје неповређено.

203. Птица без крила јесте ум који је кроз покајање тек недавно напустио пут страсти. Он се у време молитве упиње да се узвиси над земаљским, али не може, већ гамиже по површини земље, немајући силе да полети. Па ипак, уз помоћ читања, делања, страха и старања о мноштву врлина он сабира своје помисли. Он само то и зна. И то му на кратко време чува ум неоскрнављеним. Међутим, касније долазе сећања и смућују и оскрнављују срце, будући да човек још није осетио спокојан ваздух слободе. У њега ум улази тек после дугог времена, када заборави на земно. Јер, он најпре има само телесна крила, тј. врлине које се врше споља, будући да је још далек од сагледатељних врлина и од њиховог осећања. И управо оне представљају крила ума на којима се човек приближава небеском и удаљава од земаљског.

204. Све док Господу служи нечим чулним, у човековим помислима се запечаћују његови образи и он Божанствено представља у телесним образима. Када, пак, стекне осећај унутрашњег, његов ум ће се по мери осећања, са времена на време, узвишавати изнад образа ствари.

205. Признак тога да ти се душа приближава изласку из таме јесте следећи: срце ти гори и као огањ се распаљује дан и ноћ, услед чега ти цео свет изгледа као смеће и пепео, и ти не желиш чак ни храну од сладости нових и пламтећих помисли које се непрестано буде у твојој души. Теби се изненада даје извор суза које теку као поток без принуде и прате свако твоје дело, тј. и читање, и молитву, и размишљање, и примање хране и пића. Увидевши то у својој души, испуни се добром надом, будући да си препливао море. Буди прилежан у својим делима и марљиво буди на опрезу како би се благодат у теби умножавала из дана у дан. И све док то не обретеш у себи ниси завршио пут свој, нити си ступио на гору Божију. Међутим, тешко теби ако без неке

телесне немоћи изгубиш сузе које си примио и обрео и ако се охлади твоја ватреност без измене у нечему другом! Ти си их тада изгубио или услед самомњења, или због немара, или због лењости. А о ономе што иде иза суза написаћу ти касније.

206. Уколико немаш дела, немој говорити о врлинама.

Пред Богом су невоље за Њега и ради Њега драгоценије од сваке молитве и жртве. Мирис њиховог зноја је изнад сваког благоухања.

Сваку врлину која је извршена без телесног труда сматрај превременом и мртвим плодом стомака.

Приноси праведних су сузе њихових очију. Жртва која је пријатна Богу јесу њихови уздаси за време бдења.

Када праведни и они који су притиснути тежином тела призову Господа и када у болу узнесу молитву Богу, у помоћ им долазе свети чинови. На вапај њиховог гласа они их бодре и теше надом. Јер, због своје близине светим људима, свети анђели имају општење у њиховим страдањима и невољама.

207. Вино загрева тело, а Реч Божија ум.

Они који се загревају ватреношћу усхићују се размишљањем о ономе чему се надају и своју мисао припремају за будући век.

Они који се напију вином пред собом не виде преграде. Тако ни они који су опијени надом не знају за скорби нити за било шта светско.

Блажени су они који су за море скорби, ради љубави према Богу, своја бедра опасали простотом и нељубопитљивом нарави, и који не окрећу леђа.

Они који су надом ступили на нераван пут не заустављају се, нити се враћају назад како би улазили у испитивање пута. Препловивши море и гледајући на напорност пута, они приносе благодарност Богу који их је избавио од тескоба, провалија и такве напорности пута. Све то они уопште нису ни примећивали.

Пуштајући се у пловидбу нада плови са првобитном ватреношћу ни мало се не старајући о телу и не размишљајући о томе да ли ће бити неког успеха од започетог труда.

Желећи да започнеш дело Божије, најпре начини завештање као човек који више неће живети на овом свету, као онај ко се спрема за смрт, као онај ко је прекинуо са овим животом и који је достигао крај свог времена.

Свако добро дело започињи са храброшћу, а не са двоједушношћу. Таквим делима немој приступати колебајући се у срцу у нади на Бога како ти труд не би био бескористан и дело на осуду.

208. Дела оних који живе по Богу су следећа:

Један целог дана удара својом главом у земљу. То он чини уместо вршења службе, тј. часова.

Други са постојаним и дуготрајним преклањањем колена сједињује бројне молитве.

Други, опет, мноштвом суза замењује Божије службе и задовољава се тиме.

Други се стара да проникне у смисао онога што чита, додајући и одређено правило.

Други своју душу мучи глађу тако да уопште није у стању да врши службу.

Други пребива у пламеном поучавању у Псалмима и своју службу чини непрекидном.

Други време проводи у читању и загрева своје срце.

Други пада у занос покушавајући да одгонетне смисао Божанствених Писама.

Други се изумљује чудима која се наводе у стиховима и престаје са обичним читањем, обузет ћутањем.

Други је окусио све то и наситио се, те се враћа назад и постаје бездејствен.

Други је окусио нешто мало и предао се надмености, упавши у заблуду.

Другог је тешка болест и немоћ спречила да врши своје правило, а другог - надмоћ неке навике, или нека жеља, или властољубље, или таштина, или грамжљивост, или пристрашће према сабирању вештаственог.

Други се саплео, али је и устао, и није окренуо леђа све док није стекао многоцени бисер.

209. Почетак свега је добра намера пред Богом (решеност да се угађа Богу).

После удаљавања од житејских дела, томе следи: гладовање, читање, свеноћно и трезвоумно бдење (по силама) и мноштво поклона које треба чинити у дневне сате, а често и ноћу.

Нека ти најмања мера поклона буде тридесет, после чега се поклони часном крсту и заврши.

Међутим, постоје и такви који по мери својих сила увећавају тај број поклона. Једни у једној молитви проводе три сата, држећи се трезвоумља и пруживши се лицем према земљи, слободни од принуђавања и лутања помисли.

210. Наш супарник ђаво има древни обичај да са онима који ступају у подвиг брзо рашири своју борбу. Употребљавајући против њих разна оружја и прилагођавајући се са намерама лица, он мења начин ратовања.

Први начин непријатељске борбе. На оне који су лењиви произвољењем и немоћни помислима он од самог почетка силно напада, подижући на њих велика искушења, како би их од првог подвига обузео бол, како би им се пут показао жесток и тешко проходан, те како би рекли: "Ако је почетак пута тако тежак и напоран, како ћемо до самог краја издржати многе борбе које нам предстоје".

Са њима ђаво не води дуго борбу, већ их брзо обраћа у бекство. То је стога што су они са сумњом и хладноћом ступили на пут Господњи. Бог, међутим, налаже да се на тај подвиг ступа са спремношћу да се умре ради угађања Њему, обећавајући да ће верног подвижника овенчати чашћу мучеништва.

Они се показују слаби управо стога што на почетку нису решили да се предају на смрт. У свим својим борбама они показују одсуство чврстине, будући самољубиви и изнад свега штедећи своје тело. И непријатељ их гони као вихор, не видећи у њима душевну силу коју је навикао да виђа код светих.

Сагласно произвољењу човека да стреми к Њему и Бог садејствује, помаже, и јавља своје промишљање о њему. И уколико човек не постане немаран или уколико Бог не допусти, ђаво му се не може приближити, нити навести своја искушења на њега.

211. Други начин. Онима који су храбри и који ни у шта не рачунају смрт, већ исходе на дело са великом ревношћу, ђаво не излази одједном у сусрет, нити при првом њиховом устремљењу лако победити.

Све док их види таквима, он се не усуђује чак ни да их се дотакне, чекајући да охладне у својој ревности и да са себе скину Божанствене речи и сећање које им помаже и подржава их, те да за себе припреме своја оружја у мислима.

Он се беспоштедно устремљује на њих чим примети да су почели да се уклањају од својих првих помисли и да сами почињу да проналазе оно што би могло да послужи за њихово савлађивање. Лакомисленим мудровањем они сами себе исцрпљују, а лењошћу која произилази од лутања помисли они сами себи копају ров погибли. Тиме у њиховим мислима и срцима овладава хладноћа.

Оне који са пламеном ревношћу стреме Богу, надају се на Њега и верују у Њега, окружује нека сила. Стога ђаво избегава да их напада. Бог од њих одбија љутину ђаволске злобе и она им се не приближује. Непријатељ се обуздава видећи Чуvara који их увек чува. Јер, Заступник и Помоћник се никада не удаљује од њих, све док од себе не одбаце узрок помоћи - молитве и напоре смиреноумља.

212. Ти који идеш за Богом сећај се у све време свог подвига почетка и прве ревности при ступању на тај пут, као и пламених помисли са каквим си први пут изашао из свог дома и ступио у војни ред. Свакога дана испитуј себе како ватреност твоје душе не би охладнела ни у једном од оруђа у која си се обукао, нити у ревности која је у теби пламтела у почетку твог подвига. И непрестано повишуј глас свој усред војничког станишта, бодрећи и подстичући на храброст своју децу са десне стране, показујући уједно левој страни да се држиш трезвоумља. Заједно са тим са надом призивај Бога, плачи пред Његовом благошћу, проливај сузе и труди се, све док Он не пошаље Помоћника. Тада већ нећеш бити побеђен.

213. Трећи начин. Видећи какву силу човек прима од Бога за своју ревност и за призивање Бога са вером, непријатељ се стара да пронађе неки начин да га удаљи од анђела који помаже, тј. да у њему пробуди помисли гордости, наиме да помисли у себи да сва његова сила зависи од његове властите крепости и да он својом силом себе штити од свог противника и убице. Онај ко поверује таквим помислима које сеје непријатељ остаје без Божије помоћи и пада у руке непријатеља. Против онога, пак, ко се не подаје тим наговарањима, ко се крепко сећа свог

Помоћника и око свог срца не престаје да устремљује ка небу, непријатељ, пак, измишља нове начине борбе.

214. Четврти начин непријатељске борбе састоји се у томе што он почиње да угњетава човека његовим природним потребама (нарочито потребом за женом, и потребом поседовања средстава за живот).

(Односно жене). Премда човека не може да наведе да било шта учини телом, с обзиром да је ограђен безмолвијем, да је његово станиште далеко од повода и узрока за грех, он се ипак упиње да ум подвижников [предмет жеље] види у привиду, старајући се да у њима под видом истине образује лажне маште. Да би они при томе дошли до жеље за маштаним он у њима изазива голицање и побуђује их да се мишљу задржавају на срамним помислима, да се саглашавају са њима, чинећи их кривцима. Јер, непријатељ зна да се код подвижника победа или пораз дешавају у помислима и у једном тренутку. Пораз се, наиме, дешава чим се само помисао помери са свог места и са висине своје сиђе на земљу, као што се и збило са многима при маштарској представи женске красоте. Уколико су се они приближавали свету на једно или на два попршта, непријатељ је често удешавао да жена стварно дође ка њима. Тиме је понекад непријатељ побеђивао немарне и слабе срцем. Међутим, други су се показивали јачи од искушења, те су, помагани благодаћу Божијом, побеђивали непријатеља и његова маштања.

(Односно друге потребе). Непријатељ је такође често удешавао да они виде привидно злато, драгоцене ствари и друго благо, а понекад би им показивао и стварно [злато] у нади да ће некога од њих успети да заустави на његовом путу и улови у једну од својих мрежа и замки. То се попушта да би се познало да ли су они, при удаљености од тих ствари у отшелништву и при својим лишавањима и оскудици, заиста богољубиви, те да ли се старају да их, када их сретну, презиру из љубави према Богу, не допуштајући им да их савладају иако их изазивају, сматрајући их за ништа у поређењу за љубављу Божијом. Истински подвижници се не дају. По испитивању они се показују као чисти, слично злату у топионици. Немарне, пак, и слабе у случају недостатка савлађује и мала потреба, те се враћају назад одричући се подвига.

215. Онај ко спозна своју немоћ и заиста је осети одмах подиже своју душу из раслабљености и укрепљује се опрезношћу. Међутим, нико не може осетити своју немоћ уколико на њега не буде попуштено макар и најмање искушење, било телесно или душевно, и уколико му не буде даровано избављење од њега. Јер, тада ће он јасно увидети бесплодност сопствених напора и мера. Он ће увидети да опрезност, уздржање и ограда душе, на које се надао, нису донели никакву корист, те да је избављење дошло мимо свега тога. Отуда он стиче уверење да сам не представља ништа и да спасава једино помоћ Божија.

Онај ко је спознао да има потребу за Божијом помоћи врши мноштво молитава. И сразмерно са умножавањем молитава његово срце стиче смирење. Јер, онај ко се моли и ко иште не може а да се не смири. Скрушено и смирено срце Бог неће понизити (Пс.50.19).

Човека који се смири одмах окружује милост. Срце тада осећа Божанствену помоћ и у себи проналази неку силу која га подстиче на поверење (у Бога). А када човек осети да му помоћ Божија заиста помаже, срце му се стварно испуњава вером.

Из тога он схвата да је молитва прибежиште оних који ишту помоћ, источник спасења, скривница уздања, пристаниште оних који се спасавају од узбурканости, потпора немоћних, покров у време искушења, штит који избавља у време битке, оштра стрела за непријатеље. Њему

се открива да сво мноштво духовних дарова постаје доступно управо молитвом. Од тада он већ почиње да се наслађује молитвом вере. Он се више не моли са напором и замором, већ са срдачном радошћу и дивљењем, непрестано рађајући благодарне покрете при безбројним коленопреклањањима.

216. Човек се из велике жеље за помоћу Божијом приближава Богу, пребивајући у молитви. И колико се он својом намером приближава Богу, толико се и Бог њему приближава својим даровима и због његовог великог смирења му не одузима благодат. Ипак, понекад штедри Бог задржава дар своје благодати како би га подстакао да му се приближи и како би ради своје потребе неодвојиво пребивао пред Њим који је готов да излије оно што служи на корист.

Неке од прозби Бог испуњава брзо, наиме оне без којих се нико не може спасти, а понеке оставља неиспуњене дуго времена. У једним околностима Он од човека одбија и расејава ватрену силу непријатеља, а у другим попушта да падне у искушења како би га тескоба навела да му се приближи, како би се научио опитности у искушењима и како би се, имајући пред очима сведочанство о својој немоћи, још више утврдио у смирењу.

Дела праведника који није спознао своју немоћ као да се налазе на оштрој бритви: он није далеко од пада и од поквареног лава гордости. Ономе ко не зна своју немоћ свакако недостаје смирење. Ко, пак, нема смирења није достигао савршенство. Ко није достигао савршенство свагда пребива у страху, будући да његов град није утврђен на железним стубовима и гвозденим праговима, тј. смирењу. Човеково дело без смирења не може бити савршено, и на рукопис његове слободе не може бити стављен печат Духа: све дотле он је још роб и његово дело није слободно од страха.

217. Господ светим својим оставља разлоге за смирење и скрушење срца у усиљеној молитви како би му се они који га љубе приближавали путем смирења. Он их често плаши страстима њихове природе и саплитањем у срамне у нечисте помисли, а често и увредама, озлобљењима и ударцима од људи, понекад болестима и невољама телесним, други пут сиромаштвом и оскудицом најнужнијих ствари, па мучнином силног страха, остављањем, откривеном борбом ђавола, и разним страшним догађајима. Све то он чини да би они имали разлог за смирење и да не би упали у сан немара.

218. Понекад се дешава да ти се душа унутра испуњава тамом, као што сунчане зраке покрива магла облака. Она се привремено лишава духовне утехе, светлост благодати унутра замире услед облака страсти који осењује душу и услед умањења радостотворне силе, и ум притиска необична магла. Ти се, пак, немој смућивати мишљу, него потрпи читајући књиге учитеља, принуђавајући себе на молитву, и чекајући помоћ. И она ће брзо доћи тако да и не приметиш. Као што се површина земље обасјава сунчаним зрацима после ваздушне таме, тако молитва истребљује и расејава облаке страсти из душе и озарује ум светлошћу весела и утехе.

219. Све док не достигнеш до области суза, твоја унутрашњост још служи свету, тј. ти још водиш светски живот. Тада ти дело Божије вршиш само спољашњим човеком, док унутрашњи човек остаје бесплодан. Плод његов, наиме, започиње сузама.

Када достигнеш до области суза знај да је твој ум изашао из тамнице овог света и своју ногу поставио на стазу новог века, почевши да осећа мирис новог дивног ваздуха. Сузе почињу да се лију због тога што се приближило рођење духовног младенца. Благодат, општа мајка свих, жели да Божанствени образ тајанствено изведе на светлост будућег века.

Међутим, тај поредак суза није онај који повремено бива код безмолвника (понекад при сагледавању, понекад при читању, а понекад за време молитве). Ја не говорим о том поретку суза, него о оном који бива непрекидно, даноноћно.

Очи онога који је достигао до те мере постају као источник воде од две и више године. Стога он доспева до умирења помисли.

По умирењу помисли он, по мери пријемчивости природе, ступа у покој о коме је говорио свети Павле (Јев.4,3).

У том мирном успокојењу ум почиње да сагледава тајне.

Тада Дух Свети почиње да му открива небеско. У њега се усељава сам Бог и у њему васкрсава плод Духа.

Почуј још нешто: када улазиш у област умирења помисли од тебе се одузима мноштво суза. Сузе се умерављају и јављају само у одређено време.

220. Постоје три чина у којима човек напредује: чин почетника, средњи чин и чин савршених.

Код онога ко се налази у првом чину образ мисли је наклоњен добру, премда му се ум креће у страстима.

Други чин је нешто средње између страсног и бестрасног стања. И десне и леве помисли се подједнако буде у човеку и он не престаје да точи и светлост и таму.

Такав човек ће се увући у страсти чим макар на кратко прекине читање Божанствених Писама, чим му ум престане са представљањем Божанственог, и чим се заустави опрезност према спољашњем од које се иначе рађа и унутрашње чување.

Уколико он своју ватреност ка духовном буде хранио на речени начин, тј. иштући, стремећи, читањем Писма васпитавајући добре помисли и спречавајући да склизну на леву страну, са љубављу чувајући своју душу, прилепљујући се уз Бога са трпљењем у неуморивој молитви, Бог ће му најзад отворити своја врата, и то првенствено због његовог смирења. Јер, откривење тајни поверава се смиреноумним (што и јесте трећи чин).

221. Нади на Бога претходи труд за Бога и зној проливен на делању.

Добро чиниш ако верујеш у Бога. Међутим, вера захтева дела и нада на Бога се пројављује у злопаћењу за врлину.

Да ли верујеш да Бог промишља о својим тварима и да је свемоћан? Нека твоју веру прати долично делање па ће те Бог услишити. Немој се трудити да ветар задржиш у шасти, тј. [да показујеш] веру без дела.

Често се дешава да неко, не знајући, иде путем на коме се налази нека дивља звер, или убице, или нешто слично. И општи промисао Божији га спасава од невоље или тако што нечим задржава његово путовање док дивља животиња не оде у страну, или тако што га приморава да скрене са пута због неког сусрета.

Понекад зла змија неприметно лежи на путу. Међутим, Бог који не жели да човека преда том искушењу, чини да змија одједном почиње да шишти, да се помера са места и да пузи испред путника који је примећује, предузима мере предострожности и спасава се.

Често се дешава да падне кућа, или стена, или камен и да неко седи у близини. И Бог по човекољубљу наређује анђелу да задржи оно што пада док не оду или док не позову оне који тамо седе. И чим они оду, оно што је кренуло да падне одмах пада.

Ето, то и томе слично јесте дело општег и свакодневног промисла Божијег. Праведник, пак, над собом има особито неодвојиво промишљање.

Осталим људима Бог је наредио да разумно управљају својим делима и да се, при Божијем промишљању, користе и својим познањем. Међутим, праведник је уместо познања стекао веру којом је изагнао сваки страх, те као лав ходи у нади (Прич.28,1).

И као што је његово постојано старање посвећено Богу, тако и Бог говори о њему: С њим сам у скорби, и избавићу га и прославићу га. Испунићу га дужином дана и јавићу му спасење моје (Пс.90, 15-16).

Раслабљени и лењиви за своје дело не може да има такву наду. Онај, пак, ко у свему пребива са Богом приближава му се добротом својих дела и очи свога срца непрестано устремљује ка Његовој благодати. Он о себи може да каже оно што је рекао божанствени Давид: Ишчезоше очи моје у надању на Бога мога (Пс.68,4)

222. Приликом жеље за бекством из света у нама ништа толико не умртвљује страсти и не оживотворава нас за духовно, удаљујући нас од свега световног, као плач и срдачан бол са расуђивањем. Са друге стране ништа нас толико не чини судеонцима света и не удаљује од скривница премудрости и познања тајни Божијих, као смехотворство и лутање помисли при смелости у опхођењу. То и јесте дело демона блуда.

Умољавам те љубављу да се чуваш од злобе непријатељске како се не би десило да лудим речима у својој души охладиш ватреност љубави према Христу, који је ради тебе окусио жуч на дрвету крста, и како ти непријатељ, уместо сладосног упражњавања и смелости пред Богом, за време твог бдења не би душу испуњавао многим маштама, а за време сна те пленио ружним сањаријама чији смрад анђели не трпе. Принуђавај се да подражаваш Христово смирење како би се у теби што пре разгорео огањ који је у тебе положен, којим се искорењују сви покрети света који убијају новог човека и оскрнављују дом светог и свемогућег Господа. Јер, заједно са светим Павлом ћу се осмелити да кажем да смо ми храм Божији (1.Кор.3,16). Стога очистимо храм Божији као што је чист Он сам како би пожелео да се усели у њега. Као што је Он сам свет, осветимо и храм Његов и украсимо га сваким добрим и часним делима, те га облагоухајмо мирисом покоја воље Божије и чистом и срдачном молитвом. Тада ће облак Његове славе осенити душу и светлост Његовог величанства засијати унутар срца.

223. Многобрижни човек не може бити безмолвник, будући да мноштво дела разарају његову тишину и безмолвије и без његове воље.

Монах који истински хоће да чува свој ум треба да се постави пред лице Божије и да своје око свагда узводи к Њему. Он треба да одбацује туђе покрете који се прокрадају у њега и да у тишини помисли разликује оно што улази и излази.

Без ослобођења од брига немој искати светлости у души својој, нити тишину и безмолвије при распуштености чула својих. Без непрестане молитве није могуће приближити се Богу. Ако се на ум положи нова брига после молитвеног труда, доћи ће до расејавања мисли.

Сузе, ударање у груди за време молитве и пламена усрдност за дуготрајну молитву у срцу буде ватреност према сладости суза. Тада срце са похвалним усхићењем усходи ка Богу узвикујући: Ожедне душа моја за тобом, за Богом крепким и живим. Када ћу доћи и јавити се лицу твоме (Пс.41,3). Онај ко је пио од тог вина и затим га се лишио једини зна у каквом жалосном стању је остављен и шта је од њега одузето услед његове ослабљености.

224. За оне који живе у безмолвију сусрет са људима и разговор са њима је веома штетан. Силни град који изненада падне уништава и обара плодове дрвећа. Тако и виђења са људима, ма како кратка била, кидају цветове врлина који тек што су се расцветали и раскошно украсили стабло душе насађено поред извора вода покајања (Пс.1,3).

Силно иње уништава зелен која тек што је никла из земље. Тако и виђење са људима уништава корен ума који је почео да производи клицу врлина.

Благородни и часни човек заборавља на своје благородство кад се опије, те постаје предмет ругла због туђих мисли које долазе од вина. Тако се и целомудреност душе помућује од гледања лица људи и разговора са њима: човек заборавља на своју опрезност, из његових мисли се брише намера његове воље и основа за похвално устројство живота бива искорењена.

225. Немој човече мислити да је у читавом монашком животу било какво дело важније од ноћног бдења. Уколико код подвижника не буде расејаности телесним делима и бригом о пролазном, њиме ће његов ум за кратко време узлетети горе као на крилима и узвисити се до наслађивања Богом. Монах који са расуђивањем пребива у бдењу ума као да престаје да је плотоносац. Није могуће да оне који сав свој живот проводе у том делању Бог остави без икаквих дарова [и да не погледа] на њихово трезвоумље, на бодрост срца, на марљиво устремљење њихових помисли ка Њему. Душа која се труди око пребивања у бдењу стиче херувимске очи којима непрестано уздиже свој поглед и сагледава небески приказ.

226. Онај ко је изабрао овај Божанствени труд треба да се на сваки начин дању чува од метежа скупова и од брига о делима, иначе ће му труд уздржања од сна бити бесплодан. Јер, ум у том случају неће бити у стању да у псалмопојању и молитвама учествује као што приличи, Онај ко се уместо брига дању држи читања Божанствених Писама, које укрепљује ум и служи као роса за молитву, помажући бдење које је тесно повезано са молитвом, стиче путеводитеља на праву стазу и налази семе које храни молитвено сагледавање, које задржава помисли од лутања и које непрестано у души сеје сећање на Бога.

227. Свагдашње безмолвије заједно са читањем, умерена исхрана и бдење брзо побуђују мисао ка изумљењу, уколико се не појави неки разлог који нарушава безмолвије. Мисли које се рађају код безмолвника саме од себе, без намераваног напора, чине да оба ока, са сузама које се лију из њих и које омивају образе, личе на бању крштења.

228. Све док од срца не омрзи узроке греха, човек се неће ослободити насладе коју производи дејство греха. Та борба (са сладошћу греха) је најжешћа и не попушта ни са проливањем крви. У њој се искушава његова слобода у јединству и љубав према врлини.

У тој борби се налази сила греха којом непријатељ обично смућује душе целомудрених. Она их принуђава да пробају оно што никада нису у себе примили. То је време невидљивог подвига који је крајње тежак, нарочито када борба поприми велику силу због стечене навике у предавању и слагању са сопственим помислима.

229. Чувајте се лењости. У њој је, наиме, сакривена смрт. Без ње није могуће упасти у руке оних који се труде да нас заробе. У онај дан Бог нас неће осудити због тога што смо остављали Псалме и молитве, већ због тога што се тим изостављањем даје приступ демонима. А када, нашавши себи место, уђу и закључају врата наших очију, они мучитељски у нама врше оно што нас подвргава Божијој осуди и најстрожој казни.

Испуњавање тог (чина псалмопојања и молитава) унутар келије установили су мудри [оци] духом откривења ради очувања нашег живота. Немудри, пак, његово изостављање сматрају неважним. Будући да не узимају у обзир штету која произилази одатле, почетак и средина њиховог пута је незнатна слобода која је мајка страсти.

230. Ми не можемо издејствовати да у нама не постоје узроци страсти. Стога се ми искушавамо и без своје воље. Ми не желимо грех, али се дешава да узроке који нас приводе ка њима примамо са задовољством. Тада они постају виновници дејствености греха. Онај ко воли поводе за страсти, невољно ће постати роб и самих страсти.

Онај ко мрзи своје грехе престаје да греши. И онај ко их исповеда прима опроштај. Није могуће да човек остави греховну навик уколико најпре не стекне мржњу према греху. И онај ко не исповеди прегрешења неће добити отпуштење.

231. Све док у себи носи отров пијанства гресима човеку све што чини изгледа пристојно. Уколико природа излази из свог устројства, сасвим је безначајно да ли је опијена вином или страстима. Јер, и једно и друго изводи из редовног стања, те и једно и друго изазива подједнаку распаљеност у телу. Начини су различити, али је дејство једно.

232. Уколико пребиваш сам у келији и још ниси стекао силу истинског сагледавања, занимај се читањем тропара и катизми, сећањем на смрт и надом на будуће.

Све то сабира ум и не даје му да лута, све док не дође истинско сагледавање. Јер, сила духа је снажнија од страсти.

У нади на будуће занимај се сећањем на Бога. Старај се да добро схватиш смисао тропара и чувај се свега спољашњег што може да те побуди на жељу. Исто тако буди пажљив и у свему незнатном што чиниш у својој келији.

Испитуј своје помисли и моли се да ти се на сваком твом послу отворе очи. Од тога ће почети да се јавља радост. Тада ћеш наћи такве скорби које су слађе од меда.

233. Страсти се не могу победити без видљивих и осетних врлина. Лутање ума нико не може савладати без изучавања духовног познања.

Ум наш је лаган. Уколико га не свежемо неким размишљањем, он неће престати са лутањем. Без усавршавања у наведеним врлинама није могуће стећи наведено чување. Јер, онај ко не победи непријатеље не може бити у миру.

Страсти представљају преграду за скривене врлине душе. Уколико оне не буду савладане видљивим врлинама, унутрашње врлине се уопште неће видети.

234. Љубав према Богу је по природи пламена. Душа онога који је стекне без мере постаје усхићена. На ономе ко је осетио ту љубав примећује се необична промена: његово лице постаје огњено и радосно, тело му се загрева, страх и стид одступају од њега, страшну смрт он сматра радошћу, сагледавање његовог ума не допушта никакво напуштање размишљања о небеском, он не осећа покрете које побуђују предмети, будући да уопште не осећа оно што чини, његов ум је узнет сагледавањем и његова мисао увек као да беседи са неким.

Тим духовним пијанством су се некада опијали апостоли и мученици. Једни су обишли свет трудећи се и трпећи увреде, а други су у ужасним страдањима били великодушни, трпећи их храбро. Други су лутали по пустињама, горама и пећинама, остајући мирни и у највећим нередима. Њих су сматрали безумнима, иако су били мудрији од најмудријих.

235. Подвижништво је мајка светиње. Од њега долази прво познање осећаја Христових тајни, што се још назива првим степеном духовног познања.

Оскрнављена душа не улази у чисто Царство, нити се сједињује са духом светих.

Лепоту своје целомудрености украси сузама, постовима и усамљеним безмолвијем.

Мала жалост ради Бога је боља од великог дела које се врши без скорби. Правда светских људи је правда без труда, будући да они милостињу чине од сувишка, не стичући ништа за себе. Ти се, пак, подвизавај у себи и сапострадај са Христом како би се удостојио да окусиш и славу Његову. Ум се неће сапрославити са Исусом уколико тело не пострада за Христа.

236. Постоје два начина на који се узлази на крст: распеће тела, и усхођење у сагледавање. Први је последица ослобођења од страсти, а други - дејства дела духа.

Ум се не покорава уколико му се не покори тело. Царство ума је распеће тела. Ум се, пак, неће покорити Богу уколико слобода није покорена разуму. Ко себе потчини Богу, близу је могућности да му се све покори.

237. Основа свега доброг, повратак душе из непријатељског плена, пут који води светлости и животу - садржани су у следећа два подвига: у сабирању унутар себе и у посту. То значи посветити се премудром и благоразумном правилу уздржања стомака, неисходном пребивању на једном месту и непрестаном занимању богomisлијем.

Отуда долази покорност чула, трезвоумље, укроћивање свирепих страсти које се буде у телу, светла кретања мисли, марљивост у делима врлине, сузе и сећање на смрт, чиста целомудреност далека од сваког маштања које искушава мисао, краће речено - слобода истинског човека, духовна радост и васкрсење са Христом у Царству.

Ко је немаран за ова два подвига нека зна да ће имати штету у свему што је раније поменуто, да ће поколебати саму основу свих врлина, и да ће доћи до два порока која су супротна тим врлинама: до телесног скитања и бешчасног стомакоугађања. То су начела која су супротна реченоме. Она дају места свим страстима у души.

238. Познајући време наших природних потреба које побуђују природу да их испуни, и знајући да од лутања очију и задовољења стомака ум почиње да скита, непријатељ настоји да их увећа и да посеје образе лукавих помисли како би страсти у напругнутој борби надвисиле природу и човек огрезао у греховном паду. Стога и ми, као и непријатељ, треба да пазимо на такво време, и да смо мудри, те да не дозволимо да брзоплето испуњавамо вољу посејаних помисли. Ми не треба да дозволимо да нас савлада глад, нити да се померамо са места свог безмолвија. Ми не треба да идемо тамо где лако можемо [пасти у искушење] које нас може навести да потпуно напустимо пустињу.

239. Непријатељ даноноћно стоји пред нашим очима и посматра, очекује и запажа на који би отворени улаз наших чула ушао. И чим ми допустимо немар у било чему, бестидни пас нас одмах гађа својим стрелама.

Понекад природа сама од себе почиње да воли покој, смелост, смех, лутање мисли, лењост, постајући извор страсти и пучина метежа, а понекад све то непријатељ подмеће души.

Чувај се да не попустиш себи у нечем малом како не би дошао до попуштања и у великом и до великих падова. И мала небрижљивост, као што је неко рекао, често доводи до великих опасности. Мудрост је да се и у малом и безначајном увек буде пажљив.

240. Немој се предавати унији када се ради о ономе што ти доноси живот, нити се полењи да умреш за то. Јер, малодушност је признак унијија, а немар - мајка и једног и другог.

Бојажљив човек даје на знање да страда од две болести, тј. од љубави према животу и од маловерја.

Љубав према животу је обележје неверја. Онај, пак, ко га пренебрегава сведочи о себи да свом душом верује Богу и да очекује будуће.

Срдачна бодрост и пренебрегавање опасности произилазе из једног од два узрока: или од велике вере у Бога, или од огорчености. За огорченошћу следи гордост, а за вером смиреноумље срца.

241. Човек не може да стекне наду на Бога уколико претходно, по својој мери, не испуни Његову вољу. Јер, нада на Бога и храброст срца се рађају од сведочанства савести. Једино при истинском сведочанству ума ми имамо уздање на Бога. Сведочанство ума се састоји у томе да човека уопште не осуђује савест да је занемарио нешто од онога на шта је био обавезан по мери својих сила. Уколико нас не осуди наше срце, смелост имамо пред Богом (1.Јн.3,21). Стога смелост јесте последица напредовања у врлинама и доброј савести.

242. Свагдашње ћутање и чување безмолвија се код човека може наћи услед три следећа узрока: или ради славе људске, или из ватрене ревности за врлину, или стога што човек у себи има неку Божанствену беседу ка којој стреми његов ум.

Врлина није пројављивање многих и различитих дела која се врше телесно, већ срце мудро у својој нади. Њега, наиме, правилан циљ привезује уз Бога.

Ум и без телесних дела може да чини добро. Тело, пак, без срдачне мудрости неће имати користи чак ни од добрих дела.

Уосталом, нашавши прилику за чињење доброг дела, Божији човек не може да истрпи а да својим трудом не докаже своју љубав према Богу.

243. У борби са покретима плотске похоте нека ти најјаче оружје буде удаљавање од гледања женских лица. Јер, противник у нама не може произвести оно што је у стању да својом силом учини природа. Немој мислити да природа заборавља оно што је Бог посејао у њу ради рађања деце и ради испитивања оних који пребивају у овом подвигу. Удаљавање, пак, од предмета жеље у удовима умртвљује похоту, истребљује [њене покрете] и доводи до тога да је заборавимо.

Предмети који се не виде производе лако и једва приметно кретање. Они, пак, који се виде својом близином буде страст и хране је као што уље храни пламен светилника. Тако се страст, која је већ била обамрла и згасла, поново распламсава.

Природно кретање коме се споља ништа не додаје не може да помути чистоту произвољења и да узнемири целомудреност. Јер, Бог природи није дао силу да надвлада добро произвољење које стреми ка Њему.

Природно кротко кретање у телу ће постати свирепо и неукротиво уколико произвољно дозвољавамо да нас заведе чулно, уколико се предајемо јелу и пићу у претераној количини, или уколико се зближавамо са женама, гледамо их и разговарамо са њима. Тим додавањима природи по побуди наше воље се распаљује и брзо шири огањ похоте у телу.

Све што је Бог створио јесте прекрасно и сразмерно. Све док се у нама правилно чува мера која одговара природи, природна кретања нас не могу принудити да скренемо са пута. У телу се тада само појављују уравнотежени покрети који једино дају на знање да у нама постоји природна страст. Они, међутим, не изазивају голицање и сметеност који би могли да омету целомудреност.

244. Понекад кретање у нашим удовима бива и по Божијем попуштењу због нашег самомњења. Та борба нам се јавља после дуговремене опрезности и умора услед труда, кад већ почнемо да мислимо да смо унеколико напредовали. Бог попушта да је трпимо како бисмо се научили смирењу.

Друге борбе происходе од наше лењости и излишног покоја плоти, од напуштања свега напорног и тешког у поретку нашег живота, а нарочито од избегавања неисходног пребивања у келији и терета телесног труда. Тескоба, терет и притешњеност живота везују и умртвљавају сладострашће, а удобност, благостање и покој плоти га распојасавају, хране и буде: Бог и Његови анђели се радују када смо у оскудици, а ђаво и његове слуге - када смо у покоју. Оскудица и тескоба олакшавају и потпомажу делање заповести, а покој даје место страстима, чиме омета и пресеца извршавање заповести.

У притешњеном телу помисли не могу да се предају опасном лутању. Онај ко са радошћу на себи носи труд и тескобу, лако може да обузда помисли, будући да се оне напором доводе до мировања.

Када човек кажњава себе, сећајући се својих ранијих грехова, Бог благопријатно гледа на њега. Бог се радује што је он сам на себе наложио казну због скретања са Његовог пута, будући да је то знак покајања. И што он више принуђава своју душу, то више расте Божије благовољење према њему.

Свака радост, чији се узрок не налази у врлини, у ономе који је има одмах изазива похотљиве покрете.

245. Врлине се настављају једна на другу како њихов пут не би био напоран и тежак, како би било могуће да се у њима напредује по реду (чиме се осећа извесно олакшање), и како би напори који се сусрећу постали мили и примали се као нешто добро.

Према томе, нико не може да стекне стварну неграмжљивост уколико се не припреми да са радошћу поднесе искушења.

И нико не може поднети искушења уколико није стекао веру да ће за скорби, за које се припремио, добити нешто што превазилази телесни покој.

Онај ко се лишио вештаствености, али од себе није удаљио дејство чула, тј. гледање и слух, себи припрема двоструку скорб, будући да ће бити двоструко сиромашан и тужан. Већ и саме мислене представе ствари у човеку производе болно осећање. Шта ћемо тек рећи [о болу] који се јавља у блиском присуству самих ствари? У том случају од осећања која производе ствари човек трпи исто оно што је раније трпео при вршењу дела. Јер, сећање на навику коју је имао не излази из његових мисли.

Како је у том смислу прекрасно отшелништво! У њему искушавају само помисли. Оно много и силно помаже чак и у укроћивању самих помисли.

246. Немој примати савете од човека који не води исти начин живота као ти, па чак и ако је врло mudar. Боље је да своје помисли повериш човеку који није учен, али из искуства познаје ствари, неголи ученом филозофу који расуђује на основу својих истраживања, а не на основу дела.

Стећи искуство значи јасно схватити корист или штету ствари са којима се човек дуго сусреће, а не само прићи стварима и посматрати их, без стицања познања о њима.

Често нека ствар изгледа штетна, премда је њена унутрашњост сва испуњена користи. И обрнуто, често изгледа да је нека ствар корисна, иако је унутра пуна шкодљивости.

Стога нађи саветника који је све сам испитао и који са трпљењем може расудити и о ономе што је за тебе истински корисно.

247. Побој се када на свом путу налазиш неизмењиви мир. Јер, у том случају се још далеко налазиш од праве стазе коју су утабале напаћене стопе светих.

Нека ти признак твог приближавања граду Царства Божијег буде следеће: сусретање све силнијих искушења. И што се више приближаваш и напредујеш, предстојећа искушења ће се све више умножавати.

Чим на свом путу у души осетиш највећа и најсилнија искушења знај да је заиста у тајности ступила на нови виши степен и да јој је умножена благодат. Јер, Бог душу уводи у скорб искушења сразмерно са величином благодати коју има.

Ако је душа немоћна и нема снаге за велика искушења, те иште да не упадне у њих, Бог је услышује. Међутим, знај најсигурније да душа која нема довољно снаге за велика искушења

такође остаје и без великих дарова. И као што је према њој заграђен приступ великим искушењима, тако је заграђен приступ и великим даровима. Бог, наиме, не даје велике дарове без великих искушења. Бог дарове опредељује сразмерно са искушењима по својој премудрости, коју они које је саздао не могу постићи.

248. Искушења која настају при ступању на добар живот и при његовом узрастању разликују се од искушења која се попуштају због уразумљења за гордост срца. Искушења која душа трпи од духовног жезла ради свог напретка и раста, и којима се обучава, испитује и уводи у подвиг јесу следећа: лењост, тежина у телу, ослабљеност удова, униније, смућеност мисли, сумњичавост услед изнемоглости тела, привремено пресецање наде, помрачење помисли, недостатак људске помоћи, оскудица у потребном за тело, и слично.

Од тих искушења душа стиче осећање усамљености и незаштићености, помрачење срца и смирење. Промислител, уосталом, искушење мери према силама и потребама оних који их трпе. Са њима се раствара и утеха и пораз, светлост и тама, борба и помоћ, краће речено - тескоба и ширина. То служи као знак да човек напредује уз Божију помоћ.

249. Искушења која се, по попуштењу Божијем, дешавају људима који се превазносе пред благошћу Божијом и својом гордошћу оскорбљују Бога су следећа: одузимање силе мудрости коју имају људи, осећање блудне мисли које не даје покоја и које се на њих попушта ради смирења њиховог превазношења, брза раздражљивост, жеља да се све постави по властитој вољи, препирање речима, изношење приговора, срце које све пренебрегава, савршена заблуда ума, хула на име Божије, луде мисли достојне смеха, мисао да их људи презиру, мисао да се понижава њихова част и тајно и јавно, убеђење да им се на разне начине наноси срамота и изругивање демона, најзад жеља да опште и заједничаре са светом, жеља да непрестано говоре и бестидно празнословје, жеља да увек откривају новости и чак лажна пророштва, жеља да обећавају преко својих сила. То су све духовна искушења.

У број телесних искушења спада: болни, сложени, дуготрајни, тешко излечиви напади, постојано сретање рђавих и безбожних људи, падање у руке увредљиваца, неочекивана саплитања и опасни падови, разорни случајеви за њих и за њихове сроднике.

Све изложено припада броју искушења гордости. Она почињу да се јављају када човек у својим сопственим очима себи почиње да изгледа мудар. Он све те невоље проходи по мери усвајања помисли гордости. Колико их човек прима, толико у њега прониче гордост.

250. Постоји и друга врста искушења - малодушност услед недостатка трпљења. Уколико нема трпљења, свака тескоба и свака скорб изазивају двоструко мучење. Јер, трпљење у човеку одбија невољу, а малодушност је мајка мучења. Трпљење је мајка утехе и нека сила која се обично рађа од ширине срца. Човек такву силу у невољама тешко налази без Божанственог дара, изазваног неодступном молитвом и изливањем суза.

Када намерава да човека подвргне великој скорби, Бог попушта да упадне у руке малодушности. Она рађа силу унинија која га савлађује и у коме он осећа давлеење душе. То је окушање геене. Одашуд се точе хиљаде искушења: смућење, раздражење, хула, жаљење на судбину, превратне помисли, пресељење из једног краја у други и слично.

Узрок свега тога јесте немар. Ти сам ниси покушао да нађеш лек за такво стање. Лек за све то јесте један - смиреноумље срца. Без њега нико не може разорити преграду тих зала. По мери

смиреноумља се даје трпљење невоља. По мери трпљења се, пак, олакшава терет скорби и прима утеха. По мери утехе се увеличава љубав према Богу, а по мери љубави се увеличава радост у Духу Светом. Бог не одузима искушења од својих слугу, већ им даје трпљење, подстакнут њиховом вером и предавањем Његовој вољи.

251. Телесни живот по Богу сачињавају телесна дела, тј. телесни подвизи ради очишћења тела од страсти у врлинској делатности.

Умни живот јесте дело срца, који се без попуштања спроводи са брижљивом мишљу о Суду, непрестаном молитвом срца, мишљу о промислу и старању Божијем, како појединачном, тако и општем, које се примећује о целом свету, као и чувањем од тајних страсти како се не би сусрело ништа страсно у скривеној и духовној области.

252. Људима је после крштења дато покајање као благодат на благодат. Јер, покајање је други препород од Бога.

Покајање су врата милости. Тим вратима улазимо у Божију милост. И нећеш наћи другог улаза ка милости.

Покајање је друга благодат. Оно се рађа од вере и страха. Страх је отачки жезал који управља са нама док не достигнемо до духовног раја добара. Потом он одлази од нас.

Рај је љубав Божија у којој се налази сладост свих блаженстава. Дрво живота је љубав Божија од које је отпао Адам. Од тог времена њега више није обишла радост. Он је радио и трудио се на земљи трња.

Они који су лишени љубави Божије треба, ако хоће да иду правим путем, да једу хлеб зноја у делима својим, као што је заповеђено првосазданом по његовом паду.

Онај ко живи у љубави доноси плод живота у Богу и још у овом свету мирише ваздух васкрсења. Љубав је Царство. Господ је апостолима тајанствено обећао да ће је окусити у Његовом Царству. Јер, речено: Да једете и пијете за мојом трпезом у Царству моме (Јк.22,30) шта би друго означавало до љубав? Ето вина које весели срце човека (Пс.103,15). Блажен је онај ко испије то вино!

253. Као што се велико море не може прећи без брода и лађе, тако се без страха не може достићи до љубави.

Смрадно море које се налази између нас и раја ми ћемо преполовити само на лађи покајања са веслачима страха. И уколико веслачи страха не управљају бродом покајања на коме по мору овог света пловимо ка Богу, ми ћемо се утопити у смрадном мору.

Покајање је лађа, страх је његов кормилар, а љубав - Божанствено пристаниште. Страх нас уводи у лађу покајања и превози по смрадном мору живота, управљајући нас ка Божанственом пристаништу које је љубав.

У то пристаниште долазе сви који су обременени и натоварени покајањем. Када достигнемо љубав, достигли смо Бога и наш пут је завршен. Ми смо дошли на острво тамошњег мира, где су Отац и Син и Дух Свети.

254. Постоји познање које претходи вери и познање које се рађа од вере. Познање које претходи вери јесте природно познање, а оно које се рађа од вере јесте духовно познање.

Природно познање разликује добро од зла и именује се природним расуђивањем, којим по природи и без учења разликујемо добро од зла.

То расуђивање је Бог положио у разумну природу. Уз помоћ учења оно расте и увећава се.

Нема човека који би био без њега. То је сила природног познања у разумној души. У њој се она непрестано приводи у дејство.

Част разумне душе је расуђивање које разликује добро од зла. Оне који су га изгубили пророк је праведно упоредио са бесловесним скотовима (Пс.48,13).

255. Природно познање, које претходи вери, јесте пут ка вери и ка Богу. Будући Богом положено у нашу природу, оно нас убеђује да треба да верујемо Њега који нас је привео у биће.

Та вера у нама производи страх, а страх нас подстиче на покајање и делање, за које се човеку даје духовно познање или осећање тајни, које рађа веру истинског сагледавања.

Духовно познање се не рађа просто од голе вере, већ вера рађа страх Божији, а он, када почнемо да по њему дејствујемо, рађа духовно познање, као што је рекао свети Златоуст.

"Онај ко стекне вољу која одговара страху Божијем и правилном начину мишљења, убрзо ће примити откривење скривеног". Откривењем скривеног он назива духовно познање.

256. Страх Божији рађа ово духовно познање. То познање се дарује као дар за делање страха Божијег. Дело страха Божијег јесте покајање. Прошавши сав свој ток, покајање приводи стицању духовног познања.

Духовно познање је осећање скривеног. У ономе ко осети то невидљиво рађа се нова вера. Она није противна првој вери, већ је утврђује. Њу зову сагледатељном вером. Дотле је постајао слух, а сада постоји сагледавање, које је несумњивије од слуха.

257. Све се то рађа од оног природног познања које разликује добро и зло. Оно је добро семе врлина.

То природно познање у човеку следи свагдашња грижа савести, непрестано сећање на смрт и нека мучна брига која се продужује до самог исхода, па затим туга, потиштеност, страх Божији, природна стидљивост, жалост због ранијих грехова, прилична марљивост, сећање на општи пут, брига о припреми за њега, сузно искање од Бога доброг уласка у врата кроз која треба да прође свака природа, пренебрегавање света и силна борба за врлину.

Све се то стиче природним познањем. Нека свако са тим пореди своја дела.

Човек који је то стекао иде природним путем. А онај ко га превазиђе улази у љубав и постаје изнад природе. За њега престаје борба, страх, труд, умор.

Ето последица природног познања. И то налазимо у себи уколико познање не помрачујемо

својом сластољубивом вољом. На том степену ћемо остати све док не приступимо љубави која нас ослобађа од свега тога.

Нека свако на основу онога што смо рекли погледа и испита где се налази: да ли у ономе што је противприродно, у ономе што је природно, или у ономе што је натприродно.

258. Добра мисао пада у срце само Божанственом благодаћу. Лукава помисао се човеку приближава само ради искушења и испитивања.

Човек који је познао меру своје немоћи стиче савршено смирење.

Дарове Божије привлачи срце које стално узноси благодарност.

Господ подноси свакакве немоћи људске. Међутим, Он не трпи човека који увек ропће и не оставља га без уразумљења.

Смирење претходи благодати, а самомњење казни.

Гордељивом [Бог] попушта да падне у хулу, ономе који се превазноси делатном врлином - у блуд, а ономе који се надима својом мудрошћу - у тамне замке незнања.

259. Онај ко при сећању на Бога поштује сваког човека, по тајном Божијем устројству од сваког човека прима помоћ.

Онај ко штити увређеног стиче Бога за заштитника. Ономе ко своју руку пружа на помоћ ближњему Бог простире своју мишицу на заштиту.

Ономе ко свога брата окривљује за порок Бог постаје тужилац.

Онај ко свога брата исправља у клијети својој исцељује сопствени порок, а ко га окривљује пред сабором, увеличава бол сопствених рана.

Пријатељ који изобличава тајно јесте мудар лекар, а онај који лечи пред очима многих јесте ругатељ.

260. Бог уразумљује са љубављу, и не свети се (не било тога!). Он само покушава да исцели свој образ, и не чува гнев.

Ко чини добро ради награде, брзо се мења.

Ма колико се у овом животу усавршавао у свом стремљењу ка Богу, човек све иде иза Њега. У будућем веку Бог ће му показати своје лице, премда не и оно што је Он сам.

Ма колико овде улазили у сагледавање Бога, праведници виде само Његов образ и то као у огледалу, док ће тамо угледати јављање истине.

261. Огањ који се запали у сувим дрвима тешко се гаси. Тако се ни пламен срца које се одрекло света и у које падне Божија варница не гаси лако. Он је јачи и од огња.

Када сила вина уђе у удове, ум заборавља на строгост у свему. Тако и сећање на Бога, које овлада пасиштем душе, у срцу истребљује сећање на све видљиво.

Осећање будућег века у овом свету личи на мало острво у мору. Онај ко му се приближи више се не труди у валовима виђења овог века.

Све док види потребу за временом да би се још потрудио, монах жали због раздваја са телом. Чим, пак, у својој души осети да је искупио време и да је добио свој залог, он чезне за будућим веком.

Док је на мору, трговац у својим удовима осећа страх од таласа и од могућности да потоне нада његовог делања. И монаха, док је у свету, обузима страх од буре која може да уништи дело над којим се трудио од младости своје.

262. Пловећи посред мора морепловац гледа на звезде и по њима управља свој брод, све док не дође до пристаништа. Монах, пак, гледа на молитву која исправља њега самог и свој пут управља ка пристаништу ка коме је је његов живот усмерен у свакочасовној молитви.

Пливач се без одеће баца у море како би нашао бисер. И монах са себе скида све овога живота како би нашао бисер - Исуса Христа. Нашавши га, он не тражи више ништа од онога што постоји.

263. За девицу је штетно да буде на народним зборовима и у гомили људи, а уму инока да буде у разговору са многима.

Ма где била, птица стреми у своје гнездо у коме се налази њен пород. И расудљиви монах жури у своје место како би донео плод свог живота.

Облаци заклањају сунце. И многопричљивост помрачује душу која је почела да се просвећује молитвеним сагледавањем.

Причају да постоји птица сирена која има тако сладак глас да свако ко је чује бива опијен и иде за њом по пустињи. Од сладости певања он заборавља и сам свој живот, пада и умире. Нешто слично се дешава са душом. Када у њу падне небеска сладост, од слатког звука Божијих речи она се сва устремљује за њима. Због осећања која се запечаћују у уму она заборавља свој телесни живот. Тело се лишава својих жеља, а душа се узноси из овог живота ка Богу.

264. Уколико најпре не скине са себе раније листове, дрво неће дати нове. Ни монах који из свог срца не избаци сећање о својим ранијим делима неће принети нове плодове и гране у Христу Исусу.

У шкољци се, приликом рађања бисера, као што говоре, муњом производи нека врста искре која из ваздуха прима вештаство. Дотле она остаје просто тело. И срце монаха и његово дело јесу нешто обично све док схватањем у себе не прими небеско вештаство. Све дотле оно у својој шкољци неће обрести плод утехе.

Пас који лиже своју рану и пије сопствену крв од сладости не осећа бол. И монах који је склон да се опија таштином пије свој живот и од насладе коју повремено осећа не примећује своју штету.

265. Ка речима тајни које се садрже у Божанственом Писму немој приступати без молитве и искања помоћи од Бога, већ говори: "Дај ми, Господе, да осетим силу која се садржи у њима". Молитву сматрај кључем за истински смисао реченог у Божанственим Писмима.

Желећи да се својим срцем приближиш Богу, најпре му своју љубав докажи телесним трудovima. У њима се састоји почетак живота. И Господ ће их поставити у основу савршенства.

Лењост сматрај почетком помрачења душе, а помрачењем помрачења - излазак ради разговора. Чак и кад су корисне, уколико немају меру, речи производе помрачење. А како је тек са сујетним речима! Душа постаје ништавна због мноштва дуготрајних беседа.

266. Мера и извесно правило у животу просвећују ум и не допуштају смућење.

Смућење ума услед недостатка поретка (од одсуства постојаних правила) у души производи помрачење, а помрачењем се опет производи смућење.

(Душевни) мир је последица доброг поретка, а од мира се рађа светлост. Од светлости и мира у уму сија чисти ваздух.

267. Користољубива душа се лишава премудрости, а милосрдна бива умудрена Духом.

Срцу се кључ за Божанствене дарове даје љубављу према ближњем. По мери одређења од телесних уза срцу се отварају врата познања.

Колико је прекрасна и похвална љубав према ближњем, само уколико нас не одваја од љубави Божије!

268. Како је пријатна беседа са нашом духовном братијом, само уколико при њој можемо да очувамо и разговор са Богом.

Добро је старати се о разговорима са духовном братијом све док се у томе чува сразмерност, тј. док не почне да се губи скривено делање и живот, и непрестани разговор са Богом.

Друго долази до поремећаја при самом почетку првог. Јер, ум није у стању да води два разговора.

Чак и разговор са духовном братијом постаје штетан уколико је неумерен. Гледање, пак, светских људи је штетно чак и кад су далеко. Чак и сам звук њиховог гласа поремећује покој срца.

269. Као што је душа по природи боља од тела, тако је и душевно тело боље од телесног.

Као што је првоначелно стварање тела претходило удахњивању живота у њега, тако и телесна дела претходе душевним делима.

И не тако високи живот, који се неизмењиво продужава, преставља велику силу. Јер, слаба капља која постојано капље пробија тврди камен.

Када се приближи време да у теби васкрсне духовни човек, у твојој души се загрева радост и

твоје помисли се закључавају у теби сладошћу која се налази у твом срцу. Ако, пак, свет покушава да поново устане у теби, умножава се лутање мисли.

Светом називам страсти које се рађају од лутања ума.

Када се роде и достигну зрелост оне постају греси и умртвљују човека.

Као што се деца не рађају без мајке, тако се ни страсти не рађају без лутања мисли. Ни чињење греха не бива без разговарања са страстима.

270. Уколико трпљење расте у душама нашим очигледно је да смо тајно примили благодат утехе.

Када је душа опијена радошћу своје наде и весељем Божијим, тело не осећа невоље иако је слабо. Тада је оно у стању да понесе двоструку тежину, не пројављујући оскудицу у снази.

Уколико сачуваш свој језик Бог ће ти дати благодат срдачног умилења како би те њиме препознао као своју душу и како би њиме ушао у духовну радост.

Срце човека поприма смелост у молитви сагласно са мером ступања у подвиг ради Бога. Сразмерно са расејаношћу многим [стварима] човек се лишава помоћи Божије.

271. Прва мисао која, по Божијем човекољубљу улази у човека и руководи душу ка животу, јесте мисао о пролазности ове природе. За том помишљу природно следи пренебрегавање света, чиме у човеку започиње сваки добри покрет који води ка животу. То Божанствена сила, која прати човека, поставља као основу када хоће да у њему пројави живот. Уколико ту мисао не угаси житејским бригама и празнословљем, већ је, напротив, узросте у безмолвију и задржи сагледавањем, човек ће би приведен дубоком сагледавању које нико не може изобразити речима. Сатана мрзи ту помисао и свим силама покушава да је истреби из човека. И када би било могуће, он би човеку дао царство целог света са циљем да расејаношћу из његовог ума изглади ту помисао. Јер, лукави зна да човек, у чијем уму пребива та помисао, више не стоји на земљи преваре и да се његове замке њему више не приближавају.

272. После помисли, као друго, долази делање, тј. када човек добро проводи исправан живот. Тада се он приближава окушању сагледавања и његовог делања и свише прима благодат окушања сладости духовног познања.

Почетак таквог делања се састоји у следећем: човек се најпре осведочује у Божији промисао, просвећује се љубављу према Творцу, и уједно се диви стварању разумних бића и великом старању Божијем о њима.

Од тога се у њему зачиње Божанствена сладост и разгара љубав према Богу. Разгоревши се у срцу, она спаљује душевне и телесне страсти.

При силном раченију и доброј савести, ова љубав затим почиње да се одједном распламсава, тако да се човек њоме опија као вином и његово срце постаје плен Божији.

Сразмерно са старањем за добри живот, са опрезношћу и провођењем времена у читању и молитви, у човеку се утврђује и учвршћује [духовна] сила.

273. Немојмо се смућивати када се нађемо у помрачењу. Мислим на оно посебно помрачење у коме се душа мучи и у коме као да се налази усред валова. Било ког дела да се човек лати, било да чита Писмо, или да врши службу, помрачење иде за помрачењем.

Стога он оставља дело, и често му се не дозвољава ни да му се приближи. Тај час је испуњен очајањем и страхом. Наду на Бога и утеху вере у Њега душа потпуно одбацује и сва се испуњава сумњом и страхом.

Међутим, Бог душу у таквом стању не оставља дуго, већ убрзо прекраћује искушење (1.Кор.10,13).

Ја ћу ти приметити нешто и дати ти савет: Ако немаш снаге да владаш собом и да паднеш на лице своје у молитви, обавиј главу своју мантијом и спавај док те прође тај час помрачења. Само не излази из келије.

Том искушењу се највише подвргавају они који желе да проводе умни живот и они који у свом ходу ишту утеху вере. Стога их тај час колебањем ума мучи и притишће више него било шта друго. Њему често последује хула, а понекад на човека наилази сумња у васкрсење и понешто друго о чему не треба ни говорити.

Блажен је онај који то претрпи не излазећи кроз врата. Уосталом, та борба се не завршава за један час. И благодат не долази одједном у душу, већ се постепено у њу усељава. И једно се смењује са другим: искушење и утеха.

274. Човек који не ревнује по разуму никада не долази до мира ума. А онај ко је туђ миру, туђ је и радости. Уколико се мир ума назива савршеним здрављем, и уколико је ревност без разума противна миру, очигледно је да онај у коме постоји та лукава ревност страда од тешке болести.

Срце које је испуњено жалошћу због немоћи и слабости у телесним делима, собом замењује сва та телесна дела. Телесна дела без жалости ума су исто што и тело без душе.

Онај ко тугује срцем а даје слободу својим чулима личи на човека који страда телом и код кога су уста отворена за сваку штетну храну, или на онога који има сина јединца који га, мало по мало, коље сопственим рукама.

275. Целомудреност и разговор са женом је исто што и лавица и овца у једном дому.

Дела без милосрђа пред Богом су исто што и човек који коље сина у присуству оца.

Што је шака песка бачена у море, то су греси сваке плоти у поређењу са Божијим промислом и Божијом милошћу. И као што се извор који је обилан водом не преграђује шаком прашине, тако се милосрђе Саздатеља не савлађује пороцима твари.

Бити злопамтљив и молити се исто је што и сејати по мору и очекивати жетву.

Пламен огња не може а да не узлази навише. Тако ни молитве милосрдних не могу а да не усходе на небо.

Какво је течење воде на нагнутом месту, таква је сила раздражљивости када нађе доступ у нашем

срцу.

276. Смирење може бити из страха Божијег, из љубави према Богу и од радости.

Смиреног из страха Божијег у свако време прати скромност у свим удовима, пристојност чула и скрушено срце.

Сабор смиренних Бог воли као сабор серафима.

Целомудрено тело је пред Богом драгоценије од чисте жртве.

Те две врлине - смирење и целомудреност, у души за Свету Тројицу припремају залог обручења.

277. Пази на стомак, премда не у истој мери као на гледање. Јер, домаћа борба је, без сумње, лакша него спољашња.

Немој веровати, брате, да унутрашње помисли могу остати без привођења тела у добро или рђаво стање.

Бој се навика више него непријатеља. Онај ко у себи храни навик у личи на човека који даје храну огњу.

Навика која једном тражи нешто и не буде услишена, идући пут постаје слабија. Ако јој, пак, једном испуниш вољу, други пут ће те напасти са много већом силом.

278. Немој бити пријатељ ономе који воли смех и који воли да се истиче пред људима, иначе ће те научити навики да се предајеш слаблањености.

Ако неко пред тобом почне да осуђује брата твог, обори лице. Чим то учиниш, показаћеш се опрезан и пред Богом и пред њим.

Уколико нешто дајеш потребитом, нека веселост твога лица предупреди твоје давање и добром речју утеши његову жалост. Учинивши тако, твоја љубазност ће у његовом уму бити драгоценија и од твог давања, чак и ако би превазилазило његове потребе.

Нека сва твоја дела предупређују телесна целомудреност и чистота савести. Јер, без њих је пред Богом узалудно свако дело.

279. Нека тебе гоне, али ти не гони. Нека те разапињу, али ти не разапињи. Нека те вређају, само ти немој вређати. Нека те клеветују, само ти немој клеветати.

Изаћи на суд није дело хришћанског живота. Јер, о томе нема ни наговештаја у Христовом учењу.

Весели се са веселима, и плачи са онима који плачу. Са онима, пак, који се кају - радује се.

Буди дружељубив према свим људима, али својом мишљу пребивај сам.

280. Никога не изобличавај, не вређај, чак ни оне који су крајње рђавог живота. Рашири своју

одећу над оним који је пао и покри га.

Знај да ми из келије и не треба да излазимо управо стога да не бисмо знали за рђава дела људска. Тада ћемо у незнању свога ума све људе видети као свете и добре.

Ако не можеш да се потрудиш телом, барем се мислено држи скорби.

Ако не можеш да постиш два дана, пости барем до вечери, а ако не можеш ни до вечери, барем се, у крајњој мери, чувај пресиђавања.

Ако ниси миротворац, барем немој волети метеж.

Ако ниси у стању да затвориш уста онеме који осуђује друге, барем, у крајњој мери, немој са њим ступати у општење.

281. Уколико из тебе изађе огањ и сажеже друге, Бог ће од руке твоје тражити душе које су сажежене. Уколико, пак, огањ не постављаш ти, али се саглашаваш са онима који га постављају и наслађујеш се њиме, на Суду ћеш бити у броју њихових саучесника.

Ни на једном путу по коме људи ходе у свету не може се наћи мир, све док се не приближе нади на Бога.

Срце се неће умирити од труда и саплитања све док у њега не дође нада и не успокоји га, проливајући радост на њега. О њој су превасходна уста рекла: Ходите к мени сви који сте уморни и натоварени и ја ћу вас одморити (Мт. 11,28).

282. Син Божији је претрпео крст. Због тога се ми грешни смело уздамо на покајање.

Скорб ума је довољна да замени свако телесно делање.

Свети Григорије говори: "Храм благодати је онај ко је сједињен са Богом и ко је увек заузет мишљу о Суду".

Блажени Василије је рекао: "Непрестана молитва у души производи јасну мисао о Богу. Устоличење сећања на Бога у нама значи уселење Бога у нас". Тако ми постајемо храм Божији. Скрушено срце служи као припрема упокојења у Богу.

283. Оно што стичемо за време свог нерада посрамљује нас за време наше молитве.

Трезвоумље човеку помаже више него дело, а разрешење (распуштање помисли) му шкоди више него (телесни) покој.

Од покоја произилази домаћа борба која узнемирава човека, премда он има могућност да је прекрати. Јер, чим човек остави покој и врати се на место свог дела, та борба га одмах оставља и удаљава се. Међутим, оно што се рађа од разрешења није исто што и оно што се рађа од покоја. Све док за време покоја пребива у својој слободи, човек може поново да се врати и исправи себе по уставу свог правила. Он је, наиме, још у области своје слободе. Међутим, дајући себи разрешење (на помисли са наслађивањем) он излази из области своје слободе. Кад човек не би потпуно одбацио стражење над собом не би био са насиљем и невољно принуђен да се покори

ономе што му не пружа спокојство.

284. Немој, човече, давати слободу ниједном од својих чула да не би дошао до немогућности да се опет вратиш ка слободи. Покој је штетан само младима, а разрешење - и старим и савршеним. Они који услед покоја долазе до рђавих помисли могу поново да се врате ка пажњи над собом и да се утврде у свом високом животу. Они, пак, који су, у нади на дела, занемарили пажњу над собом, од високог живота су као заробљеници одведени у распусни живот.

285. Немојмо туговати само онда када се саплетемо, већ и када се задржавамо у том стању. Јер, саплитање се често дешава и савршенима, а у паду се задржавају само потпуно помрачени.

Туга коју осећамо при својим саплитањима благодаћу нам се урачунава уместо чистог делања.

Ко у нади на покајање са рачуном поново пада, лукаво поступа са Богом. На њега ће изненада напасти смрт, те неће имати времена да изврши дела врлине на која се надао.

286. Сваки онај који даје на вољу чулима, даје на вољу и срцу. Јер, делање срца служи као узда за спољашња чула.

Постоје три појаве на основу којих је јасно да ли се неко са расуђивањем бави тим делањем: ако није свезан телесним угодностима, ако не воли стомакоугађање, ако не допушта раздражљивост. Тамо где су ове три [ствари], не постоји исправно унутрашње устројство, чак и ако је спољашњост беспрекорна.

Умерено пренебрегавање телесног рађа слободу од свега, те занемаривање покоја и људске привржености.

Онај ко са готовошћу и радошћу прима штету Бога ради показује унутрашњу чистоту.

Онај ко на онога ко га хвали не гледа са пријатношћу и не негодује на онога ко га бешчасти, у овом животу је постао мртав за свет.

287. Немој мрзети грешника, будући смо сви одговорни. Ако на њега устајеш по Богу, потруди се да заплачеш због њега.

И због чега да га мрзиш? Мрзи грех његов и моли се за њега, како би се уподобио Христу који се није гневио на грешнике, већ се за њих молио.

Буди проповедник Божије благице стога што Бог управља и тобом недостојним. Јер, ти му много дугујеш, а Његово потраживање се не види. За мала дела која си учинио, Он ти узвраћа великим.

288. Бој се Бога из љубави према Њему, а не због грозног имена које му се придаје.

Заволи га, као што си обавезан да га волиш, не због онога што ће ти дати у будућности, већ због онога што смо добили у садашњости и због овог света који је створио за нас.

Ко је Њега у почетку убедио да нас приведе у биће?

Ко га умољава за нас кад га се не сећамо?

Ко је пробудио у живот ово наше тело кад нас још није било?

Откуда мисао познања пада у прах?

Каква безмерна благост природу нас грешних поново узводи ка пресаздању?

Приђите разборити и задивите се! Ко ће се од оних који имају мудри и знатни ум достојно задивити милости нашег Саздаатеља?

289. У мери у којој пренебрегава свет и ревнује за страх Божији, човеку се приближава промисао Божији. Он тајно осећа дејство промисла и добија чисте помисли како би га разумео.

Онога ко се добровољно лишава светских добара прати милосрђе Божије. Њега подржава Божије човекољубље сразмерно са његовим одрицањем.

Душе које немају снаге да стекну истински живот добровољним одрицањем од свега, Он невољним скорбима приводи ка врлини, као што видимо код ништег Лазара.

Бог је близак срцу које је у скорби и које му вапије. Премда је понекад и подвргава телесним лишавањима и другим невољама, Господ ка души која је у скорби показује велико човекољубље, сразмерно са жестином њених страдања у невољи.

290. Уколико чежња Христове љубави у теби не дише до те мере да од радости у Христу постајеш бестрасан у свакој својој скорби, знај да свет у теби живи снажније неголи Христос. Уколико болест, немаштина, исцрпљеност тела, бојазан од штетног за тело твоју мисао узнемиравају дотле да те одвајају од радости уздања и од старања око угађања Господу, знај да у теби живи тело а не Христос.

Просто речено, у теби живи оно што приврженошћу коју изазива надвладава све остало.

Уколико немаш недостатака у ономе што је потребно телу, ако ти је тело здраво и не бојиш се ничег противног, па ипак говориш да можеш чисто ићи ка Христу, знај да си болестан умом и лишен кушања славе Божије.

291. Како не би могао да кажеш да нема човека чији би се ум савршено узвишавао изнад немоћи док се тело мучи у искушењима и скорбима, те да нема човека код кога љубав према Христу могла да савлада тугу ума, подсетићу те на мученике. Погледај само како је њихово трпљење, поткрепљивано силом Христове љубави, побеђивало велику муку и телесни бол.

И нису само они показивали такву чврстину. Било је и философа незнабожаца, лишених познања истинског Бога, који су показали чудну силу храбрости. Један од њих се зарекао на ћутање и није одступио од свог решења без обзира што му је очигледно претила смрт. Други су потпуно потрли природну похоту, трећи су лако подносили увреде, четврти су без туге трпели жестоке болести, а пети показивали своје трпљење у невољама и великим бедама.

Они су то трпели ради пуне славе и наде. Зар нисмо утолико више дужни да трпимо ми монаси, који смо призвани на општење са Богом?